LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS

Latvijas Republikas vārdā

Rīgā 2022. gada 29. septembrī

lietā Nr. 2022-08-01

Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētājs Aldis Laviņš, tiesneši Irēna Kucina, Gunārs Kusiņš, Jānis Neimanis, Artūrs Kučs un Anita Rodiņa,

pēc Evitas Kaužēnas konstitucionālās sūdzības,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu, 19.[2] un 28.[1] pantu,

rakstveida procesā 2022. gada 31. augusta tiesas sēdē izskatīja lietu

"Par Maksātnespējas likuma 169. panta sestās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 107. pantam".

Konstatējošā daļa

1. Saeima 2010. gada 26. jūlijā pieņēma Maksātnespējas likumu, kas stājās spēkā 2010. gada 1. novembrī. Maksātnespējas likuma 169. panta sestā daļa tās sākotnējā redakcijā noteica: "Administratoram netiek noteikta atlīdzība gadījumā, ja viņš tiek atcelts no amata šā likuma 22. panta otrās daļas 1., 2., 3., 4. vai 7. punktā minēto iemeslu dēļ."

Ar 2016. gada 22. decembra likumu "Grozījumi Maksātnespējas likumā", kas stājās spēkā 2017. gada 6. janvārī, Maksātnespējas likuma 169. panta sestajā daļā vārds "amata" aizstāts ar vārdiem "juridiskās personas maksātnespējas procesa".

Tādējādi šobrīd Maksātnespējas likuma 169. panta sestā daļa nosaka: "Administratoram netiek noteikta atlīdzība gadījumā, ja viņš tiek atcelts no juridiskās personas maksātnespējas procesa šā likuma 22. panta otrās daļas 1., 2., 3., 4. vai 7. punktā minēto iemeslu dēļ."

Atbilstoši Maksātnespējas likuma 22. panta otrajai daļai administratoru atceļ, ja:

1) attiecībā uz viņu pastāv šā likuma 20. pantā noteiktie ierobežojumi;

2) viņš neievēro maksātnespēju reglamentējošo normatīvo aktu prasības;

3) viņš nepilda tiesas nolēmumu;

4) viņš nepilda Maksātnespējas kontroles dienesta uzlikto tiesisko pienākumu;

5) viņš atkāpies no juridiskās personas maksātnespējas procesa vai fiziskās personas maksātnespējas procesa;

6) kreditoru sapulce ir ierosinājusi atcelt administratoru no konkrēta juridiskās personas maksātnespējas procesa vai fiziskās personas maksātnespējas procesa, ja administrators nav nodrošinājis efektīvu maksātnespējas procesa norisi;

7) viņš ļaunprātīgi izmanto savas pilnvaras;

8) (*izslēgts ar 22.12.2016. likumu*);

8^1) administrators no amata ir atbrīvots, atcelts vai atstādināts vai viņa amata darbība ir apturēta.

Savukārt saskaņā ar šā likuma 20. panta pirmo daļu administratora pienākumus konkrētajā maksātnespējas procesā administrators nevar uzņemties un pildīt šādos gadījumos:

1) (*izslēgts ar 22.12.2016. likumu*);

1^1) administrators no amata ir atbrīvots, atcelts vai atstādināts;

1^2) apturēta administratora amata darbība;

1^3) attiecībā uz administratoru kriminālprocesa ietvaros pieņemts lēmums par procesuālā piespiedu līdzekļa – noteiktas nodarbošanās aizlieguma – piemērošanu, ar kuru noteikts ierobežojums pildīt administratora amata pienākumus;

2) administrators ir aizdomās turētais vai apsūdzētais kriminālprocesā, kas saistīts ar viņa rīcību konkrētajā juridiskās personas maksātnespējas procesā vai fiziskās personas maksātnespējas procesā;

3) administrators saskaņā ar šā likuma noteikumiem atzīstams par ieinteresēto personu attiecībā pret parādnieku;

4) (*izslēgts ar 22.12.2016. likumu*);

5) administratoram ar parādnieku pēdējo piecu gadu laikā pirms attiecīgā maksātnespējas procesa pasludināšanas dienas ir pastāvējušas darba tiesiskās attiecības;

6) parādniekam ir prasījuma tiesības pret administratoru, vai administratoram ir prasījuma tiesības pret parādnieku un administrators vai parādnieks nav noteikti atteicies no tām;

7) administrators ir personiski ieinteresēts juridiskās personas maksātnespējas procesa lietā vai fiziskās personas maksātnespējas procesa lietā vai ir citi apstākļi, kas rada pamatotas šaubas par viņa objektivitāti;

8) administrators juridiskās personas maksātnespējas procesā vai fiziskās personas maksātnespējas procesā pilda ar administratora pienākumiem saistītas darbības, kurās viņš pats, viņa laulātais vai personas, kas ir ar administratoru radniecības vai svainības attiecībās līdz otrajai pakāpei, vai viņa darījumu partneri ir vai varētu būt personiski vai mantiski ieinteresēti;

9) administrators pilda ar administratora pienākumiem saistītas darbības attiecībā uz tādu kreditoru vai parādnieku, kura dalībnieks, akcionārs, biedrs, pārraudzības, kontroles vai izpildinstitūcijas loceklis ir viņš pats, viņa laulātais vai personas, kas ir ar administratoru radniecības vai svainības attiecībās līdz otrajai pakāpei;

10) administrators pēdējo divu gadu laikā pirms viņa iecelšanas konkrētā maksātnespējas procesā ir lēmis par parādnieka prasījumu citā juridiskās personas maksātnespējas procesā vai fiziskās personas maksātnespējas procesā, kurā administrators pildījis administratora pienākumus;

11) administrators jau ir pildījis administratora pienākumus šā parādnieka maksātnespējas procesā.

2. Pieteikuma iesniedzēja – Evita Kaužēna (turpmāk – Pieteikuma iesniedzēja) – uzskata, ka Maksātnespējas likuma 169. panta sestā daļa (turpmāk – apstrīdētā norma) neatbilst Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 107. pantam.

Pieteikuma iesniedzēja bijusi maksātnespējas procesa administratore (turpmāk – administrators) kādas kapitālsabiedrības maksātnespējas procesā. Taču viņa atcelta no šā maksātnespējas procesa administratora pienākumu pildīšanas, pamatojoties uz Maksātnespējas likuma 20. panta pirmās daļas 7. punktu un 22. panta otrās daļas 1. un

2. punktu. Līdz ar to Pieteikuma iesniedzējai saskaņā ar apstrīdēto normu liegts saņemt atlīdzību par administratora pienākumu veikšanu attiecīgajā maksātnespējas procesā.

Administrators esot nodarbinātais Satversmes izpratnē. Viņš veicot Maksātnespējas likumā noteiktus pienākumus pret atlīdzību. Tāpēc Satversmes 107. pants garantējot administratora tiesības saņemt veiktajam darbam taisnīgu atlīdzību. Taisnīga darba samaksa ietverot sevī divus galvenos aspektus: 1) noteiktu samaksas līmeni, kas nodrošina strādājošajiem un to ģimenēm pienācīgus dzīves apstākļus; 2) vienlīdzīgu samaksu par vienlīdzīgas vērtības darbu.

Pēc Pieteikuma iesniedzējas ieskata, atlīdzībai vajag būt ne tikai tādai, lai nodrošinātu "pienācīgus dzīves apstākļus", bet arī pietiekami konkurētspējīgai, atbilstošai profesijai izvirzītajām kvalifikācijas un citām prasībām. Turklāt administratori esot pašnodarbinātas personas. Viņiem vajagot no saņemtās atlīdzības segt profesionālās darbības riska apdrošināšanu, izdevumus, kas saistīti ar prakses vietas uzturēšanu, kā arī maksāt valsts sociālās apdrošināšanas iemaksas un nodokļus.

Apstrīdētā norma nosakot absolūtu aizliegumu administratoram saņemt atlīdzību par veikto darbu, ja viņš no juridiskās personas maksātnespējas procesa atcelts noteiktu, likumā minētu iemeslu dēļ. Tādējādi apstrīdētā norma administratoram ierobežojot Satversmes 107. pantā garantētās tiesības saņemt veiktajam darbam atbilstošu un taisnīgu atlīdzību.

Pieteikuma iesniedzējas pamattiesību ierobežojums no formālā viedokļa esot noteikts ar likumu. Arī apstrīdētās normas formulējums esot skaidrs. Taču esot pārkāpts labas likumdošanas princips, jo, pieņemot apstrīdēto normu, neesot vērtēts tas, vai un kādos gadījumos administratoram liedzama atlīdzība par faktiski paveiktu darbu, un neesot vērtēta apstrīdētās normas atbilstība Satversmes 107. pantā garantētajām pamattiesībām, kā arī starptautiskajām tiesību normām. Turklāt kopš Maksātnespējas likuma pieņemšanas jau esot pagājuši vairāk nekā desmit gadi. Saeimai esot pienākums laiku pa laikam izvērtēt spēkā esošo regulējumu, lai novērtētu, kā tas tiek piemērots praksē, konstatētu tā trūkumus un, ja nepieciešams, to labotu. Likumdevējs šādu izvērtējumu neesot veicis.

Apstrīdētās normas vienīgais mērķis esot radīt administratoram nelabvēlīgas mantiskas sekas. Šīs sekas esot uzskatāmas gan par sodu, gan par mantisku gandarījumu parādniekam un tā kreditoriem. Vēlme sodīt nevarot būt leģitīms pamattiesību ierobežojuma mērķis. Apstrīdētās normas piemērošanas rezultātā parādnieks vai tā

kreditori varot nepamatoti iedzīvoties, proti, saņemt administratora veikto procesa administrēšanas darbu bez maksas. Iespēja bez tiesiska pamata neizmaksāt administratoram vai atgūt no viņa atlīdzību par darbu, kas faktiski ir veikts, nevarot veidot tiesiskā valstī aizsargājamas personu tiesības Satversmes 116. panta izpratnē.

Pastāvot citi, alternatīvi līdzekļi, ar kuriem varot sasniegt apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi. Pirmkārt, apstrīdētajai normai alternatīvs risinājums, ciktāl šīs normas mērķis ir administratora sodīšana, esot administratora saukšana pie publiska rakstura atbildības, jo īpaši disciplināratbildības, kas nodrošinot soda samērīgumu ar pārkāpumu un tā izdarīšanas apstākļiem un sekām, kā arī ņemot vērā administratora personību un attieksmi. Otrkārt, jau šobrīd tiesību sistēmā pastāvot tāds alternatīvs līdzeklis kā parādnieka un kreditoru tiesības vērsties pret administratoru un pieprasīt zaudējumu atlīdzību civiltiesiskā kārtībā. Treškārt, efektīvs apstrīdētajai normai alternatīvs līdzeklis būtu paredzēt Maksātnespējas likumā niansētāku un vairāk individualizētu risinājumu, piemēram, paredzēt, ka atlīdzība no juridiskās personas maksātnespējas procesa atceltam administratoram tiek liegta nevis pilnībā, bet tikai attiecībā uz tām darbībām, kurās ar tiesas lēmumu par administratora atcelšanu konstatēti normatīvo aktu pārkāpumi. Par to, vai atlīdzība no juridiskās personas maksātnespējas procesa atceltam administratoram liedzama un, ja liedzama, tad kādā apmērā, varētu lemt tiesa, izvērtējot konkrētās lietas apstākļus, proti, noskaidrojot, vai parādniekam un kreditoriem ir nodarīti zaudējumi, kādi ir pārkāpuma apstākļi un būtība, vai tas bijis rupjš, tīšs pārkāpums vai drīzāk radies administratora neuzmanības dēļ, kāda ir viņa attieksme pret šo pārkāpumu un vai viņš to ir novērsis. Aizliegums saņemt atlīdzību būtu samērojams ar parādniekam un kreditoriem nodarītajiem zaudējumiem, kā arī ar tās darbības, kuras veikšanā pieļauti pārkāpumi, nozīmīgumu kontekstā ar kopējo maksātnespējas procesa ilgumu, apjomu un sarežģītību, administratora veiktā darba apjomu un sasniegtajiem rezultātiem maksātnespējas procesā kopumā.

Pieteikuma iesniedzēja norāda, ka apstrīdētā norma vispār liedz administratoram saņemt atlīdzību un līdz ar to ir atņemta pati tiesību uz veiktajam darbam atbilstošu samaksu būtība. Ja administrators nesaņem atlīdzību, esot ietekmēta viņa spēja turpināt profesionālo darbību, kā arī spēja uzturēt sevi un savu ģimeni.

Maksātnespējas likuma 22. panta otrajā daļā paredzot no maksātnespējas procesa atceltam administratoram iespēju saņemt atlīdzību gadījumos, kad atcelšana notikusi pēc kreditoru sapulces iniciatīvas sakarā ar to, ka nav nodrošināta procesa efektivitāte,

likumdevējs esot paudis duālu attieksmi. Proti, abos salīdzināmajos gadījumos administrators tiekot atcelts tādēļ, ka nav nodrošinājis efektīvu procesa norisi. Ja atcelšana notikusi pēc Maksātnespējas kontroles dienesta pieteikuma, tad administrators atbilstoši apstrīdētajai normai nesaņemot atlīdzību par savu darbu, ko paveicis procesā. Savukārt tad, ja administrators tiek atcelts no maksātnespējas procesa pēc kreditoru sapulces pieteikuma, apstrīdētajā normā noteiktais liegums saņemt atlīdzību uz viņu netiekot attiecināts. Tātad efektīvas maksātnespējas procesa norises nenodrošināšanu likumdevējs neesot uzskatījis par tik nopietnu pārkāpumu, lai no maksātnespējas procesa atceltajam administratoram tiktu piemērotas nelabvēlīgas mantiskās sekas.

Pieteikuma iesniedzēja norāda, ka attiecībā uz administratora tiesībām uz atlīdzību gadījumos, kad viņš no juridiskās personas maksātnespējas procesa atcelts tādēļ, ka ir atbrīvots, atcelts vai atstādināts no administratora amata, vai tādēļ, ka viņa amata darbība ir apturēta, konstatējama pretruna. No vienas puses, minētie apstākļi kā pamats administratora atcelšanai no konkrētā procesa esot tieši norādīti Maksātnespējas likuma 22. panta sestās daļas 8.[1] punktā, bet apstrīdētajā normā atsauce uz tiem neesot dota, tāpēc varot tikt izdarīts secinājums, ka atlīdzība administratoram netiek liegta. No otras puses, šie paši apstākļi esot minēti Maksātnespējas likuma 20. panta 1.[1] un 1.[2] punktā, un atbilstoši apstrīdētajā normā ietvertajai atsaucei uz 22. panta otrās daļas 1. punktu, kurā savukārt ietverta atsauce uz 20. pantu, administratoram tiekot liegts saņemt atlīdzību arī tādā gadījumā, ja viņš no konkrētā maksātnespējas procesa ir atcelts sakarā ar to, ka ir atbrīvots, atcelts vai atstādināts no amata vai viņa amata darbība ir apturēta.

Pēc iepazīšanās ar lietas materiāliem Pieteikuma iesniedzēja papildus norāda: administratora darbībai ir jāatbilst normatīvo aktu prasībām jebkurā gadījumā, un administratoram jebkurā gadījumā ir pienākums nodrošināt, lai maksātnespējas process būtu efektīvs un likumam atbilstošs. Maksātnespējas procesa efektivitāti un tiesiskumu, pirmkārt, nodrošinot administratora profesionalitāte un godprātīgums, un, otrkārt, normatīvajos aktos jau esot iekļauti daudzveidīgi administratora darbības uzraudzības un kontroles mehānismi. Apstrīdētā norma nenodrošinot maksātnespējas procesa efektivitāti un likumību.

Turklāt bailes zaudēt visu atlīdzību nevarot motivēt administratoru strādāt efektīvi, bet gan – gluži pretēji – mudinot viņu savu darbību birokratizēt un koncentrēties nevis uz maksātnespējas procesa efektivitāti, bet uz nodrošināšanos pret kļūdām, kuru dēļ viņš varētu palikt bez atlīdzības. Apstrīdētā norma kaitējot administratora profesijai,

padarot to nepievilcīgu, liekot kvalificētām personām izvēlēties citus darbības veidus un tādējādi negatīvi ietekmējot maksātnespējas procesu administrēšanas efektivitāti un kvalitāti kopumā. Tas neesot sabiedrības interesēs.

Praksē administratori patiešām mēdzot administrēt vairākus maksātnespējas procesus vienlaikus. Taču atbilstoši Satversmes 107. pantam taisnīga atlīdzība administratoram pienākoties par katrā atsevišķajā procesā paveikto darbu. Turklāt apstrīdētās normas piemērošanas rezultātā administratoram tiekot liegta atlīdzība par darbu, kas ieguldīts ilgstoši, pat vairāku gadu garumā, apjomīgā un sarežģītā maksātnespējas procesā, savukārt par citu tajā pašā laika posmā administrētu procesu saņemtā atlīdzība esot neliela un nespējot segt pat biroja uzturēšanas izmaksas, atlīdzību darbiniekiem, nodokļus un citus obligāti veicamos maksājumus.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 107. pantam.

Maksātnespējas likuma mērķis esot veicināt finansiālās grūtībās nonākuša parādnieka saistību izpildi un, ja iespējams, maksātspējas atjaunošanu, piemērojot likumā noteiktos principus un tiesiskos risinājumus. Maksātnespējas process esot vērsts galvenokārt uz kreditoru un parādnieka tiesību aizsardzību. Lai sasniegtu Maksātnespējas likuma mērķi un nodrošinātu kreditoru un parādnieka tiesību aizsardzību, būtiska loma esot uzticēta administratoram, kas savā amata darbībā ir pielīdzināms valsts amatpersonai. Likumdevējs esot noteicis, ka administratoram ir pienākums nodrošināt efektīvu un likumīgu juridiskās personas maksātnespējas procesa un fiziskās personas maksātnespējas procesa norisi un mērķu sasniegšanu.

Saeima norāda, ka ar administratora iecelšanu konkrētā maksātnespējas procesā tam tiek piešķirtas ekskluzīvas tiesības veikt darbības un pieņemt lēmumus parādnieka vārdā un kreditoru interesēs. Administratoram esot plašas pilnvaras, citstarp pilnvaras pārņemt parādnieka mantu un rīkoties ar to, pieņemt lēmumus, kas ietekmē kreditoru intereses, kā arī kļūt par faktiski vienīgo maksātnespējīgā komersanta likumīgo vadītāju ar visplašākajām tiesībām pieņemt lēmumus un slēgt darījumus.

Tātad administratoram kā parādnieka likumīgajam pārstāvim un maksātnespējas procesa virzītājam esot plašas pilnvaras, kas tam jārealizē labā ticībā, un neesot pieļaujama tādu apstākļu pastāvēšana, kuri varētu radīt šaubas par administratora objektivitāti un neitralitāti pret konkrētā maksātnespējas procesā iesaistītajām personām.

Šādu apstākļu pastāvēšana ne tikai apdraudētu attiecīgā maksātnespējas procesa likumīgu un efektīvu norisi, bet arī vispār grautu uzticēšanos maksātnespējas procesam.

Maksātnespējas procesa ļaunprātīga izmantošana varot negatīvi ietekmēt ekonomiku un radīt zaudējumus galvenajām šajā procesā ieinteresētajām pusēm: uzņēmumiem, ieguldītājiem, darbiniekiem un valsts sektoram. Tātad administratoru darbības atbilstība normatīvo aktu prasībām esot nodrošināma visas sabiedrības interesēs.

Likumdevējs, ievērojot maksātnespējas procesa raksturu un administratoram piešķirto pilnvaru apjomu, esot noteicis prasības attiecībā uz administratora amata pildīšanai nepieciešamo kvalifikāciju, zināšanām un pieredzi, kā arī pieņēmis normatīvo regulējumu, kura pārkāpumi var radīt negatīvas mantiskas sekas administratoriem, kuri, neraugoties uz savu augsto kvalifikāciju un īpašo statusu, būtiski pārkāpj normatīvo aktu prasības. Apstrīdētajā normā paredzētās tieši pret administratoru vērstās negatīvās mantiskās sekas varot atturēt viņu kā valsts amatpersonu no pārkāpumu izdarīšanas, tādējādi aizsargājot parādnieku un kreditoru tiesības un intereses, palīdzot saglabāt sabiedrības uzticēšanos maksātnespējas procesam, kā arī nodrošinot maksātnespējas procesa likumību un efektivitāti.

Tādējādi apstrīdētajā normā ietvertais regulējums esot vērsts uz to, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības – kreditoru un parādnieku tiesības un intereses. Maksātnespējas procesa efektīva un likumīga norise esot svarīga visai valsts ekonomikai, tātad apstrīdētā norma kalpojot arī tādam mērķim kā sabiedrības labklājības aizsardzība.

Apstrīdētā norma izslēdzot iespēju, ka atlīdzību saņemtu tāds administrators, kurš būtiski pārkāpis normatīvo aktu prasības. Tātad viņš nevarot paļauties uz to, ka normatīvo aktu neievērošanas gadījumā tik un tā varēs saņemt atlīdzību vismaz daļējā apmērā. Konkrētais regulējums potenciāli atturot administratoru no prettiesiskas rīcības, jo šādas rīcības gadījumā jārēķinās ar to, ka viņš nevarēs saņemt atlīdzību par darbībām, ko veicis maksātnespējas procesā, neievērojot normatīvajos aktos noteiktās prasības. Apstrīdētā norma nodrošinot gan maksātnespējas procesā iesaistīto personu tiesības un intereses, gan arī maksātnespējas procesa efektivitāti. Tātad tā esot piemērota leģitīmo mērķu sasniegšanai.

Likumdevējs esot paredzējis plašu pasākumu kopumu, lai nodrošinātu maksātnespējas procesa caurskatāmību, efektivitāti un taisnīgumu. Administratori esot pielīdzināti valsts amatpersonām, esot noteikta viņu atbildība par normatīvo aktu pārkāpumiem, un apstrīdētajā normā esot paredzētas tiesiskās sekas, kas skar

administratorus, kuri rīkojušies pretēji Maksātnespējas likumā noteiktajam. Tas apstāklis, ka likumdevējs jau šobrīd paredzējis vairākus mehānismus, lai veicinātu apstrīdētajā normā ietvertā ierobežojuma leģitīmo mērķu sasniegšanu, pats par sevi nenozīmējot to, ka apstrīdētajā normā ietvertais regulējums nav nepieciešams. Taisnīga un efektīva maksātnespējas procesa nodrošināšanai esot nepieciešama kompleksa pieeja, un katram izraudzītajam līdzeklim esot būtiska nozīme. Šobrīd spēkā esošie mehānismi, kas kalpo administratoru likumīgas darbības nodrošināšanai, esot savstarpēji saistīti un cits citu papildinot. Tādēļ, pēc Saeimas ieskata, atsevišķi šobrīd pastāvošie tiesiskie līdzekļi paši par sevi nevar būt tikpat efektīvi kā visu šo līdzekļu kopums.

Saeima norāda, ka regulējums, kas no juridiskās personas maksātnespējas procesa atceltam administratoram liegtu atlīdzību tikai par tām darbībām, kuru veikšanā viņš pieļāvis normatīvo aktu pārkāpumus, kas konstatēti ar tiesas lēmumu par administratora atcelšanu, uzliktu nesamērīgu slogu tiesu sistēmai. Tad nāktos precīzi identificēt, kādu daļu no atlīdzības sastāda tās darbības, kuras nav ar tiesas lēmumu atzītas par prettiesiskām. Turklāt tas ļautu negodprātīgam administratoram saņemt daļēju atlīdzību par procesu, kas nav administrēts atbilstoši likuma prasībām. Tas nevairotu sabiedrības uzticēšanos maksātnespējas procesam un daudz mazākā mērā nekā apstrīdētajā normā noteiktais motivētu administratorus ievērot normatīvos aktus.

Apstrīdētajā normā noteiktais administratoru pamattiesību ierobežojums nodrošinot administratoru darbības atbilstību sabiedrības interesēm. Administratori pildot valstij nozīmīgas funkcijas. Attiecīgi sabiedrības interesēm neatbilstu tāds regulējums, kas pieļautu valstij nozīmīgu funkciju negodprātīgu izpildi.

Administratoru darbības uzraudzība un kontrole esot sabiedriski nozīmīgs jautājums. Neraugoties uz likumdevēja centieniem nodrošināt administratoru darbības efektīvu uzraudzību un kontroli, publiskajā telpā tomēr nereti izskanot ziņas par kāda administratora, iespējams, prettiesisku rīcību, kuras dēļ radušies ievērojami zaudējumi kreditoriem. Arī Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija (turpmāk – OECD) savā 2019. gada ziņojumā par Latviju esot norādījusi uz administratoru negodprātīgu rīcību maksātnespējas procesos un negatīvajām sekām, kas šādas rīcības dēļ radušās valsts ekonomikai un labklājībai.

Pēc Saeimas ieskata, tiesiskajam regulējumam, kas vērsts uz administratoru rīcības tiesiskuma nodrošināšanu, ir sevišķi būtiska nozīme. Apstrīdētā norma esot

neatņemama šā regulējuma sastāvdaļa, kas nodrošinot maksātnespējas procesa atbilstību sabiedrības interesēm.

Administratoram kā ar publiskām pilnvarām apveltītai personai primāri vajagot būt lojālam pret likumu un likumīgu maksātnespējas procesa norisi, nevis pret parādnieku vai kreditoriem personiski. Administrators nekādā gadījumā nedrīkstot stādīt savas intereses pāri likumīga un efektīva maksātnespējas procesa interesēm. Esot būtiski nodrošināt to, lai administratoram piešķirtās pilnvaras tiktu izlietotas labticīgi, ievērojot likumu un ar pienācīgu rūpību.

Administratora tiesības izvēlēties nodarbošanos nevarot tikt aplūkotas tikai viena maksātnespējas procesa ietvaros. Esot jāņem vērā tas, ka administrators savu profesionālo darbību var realizēt secīgi vai pat vienlaikus vairākos maksātnespējas procesos. Attiecīgi administrators varot saņemt savam darbam atbilstošu samaksu saistībā ar tiem maksātnespējas procesiem, kuros viņš rīkojies atbilstoši normatīvo aktu prasībām.

Līdz ar to, ņemot vērā administratoram uzticētās pilnvaras un visas sabiedrības ieinteresētību efektīva un taisnīga maksātnespējas procesa nodrošināšanā, nelabvēlīgās sekas, kas atsevišķiem administratoriem izriet no apstrīdētajā normā noteiktā pamattiesību ierobežojuma viņu pašu negodprātīgas rīcības dēļ, neesot lielākas par labumu, ko no šā ierobežojuma gūst sabiedrība kopumā.

4. Pieaicinātā persona – Tieslietu ministrija – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 107. pantam.

Risinot maksātspējas grūtības vai maksātnespēju, esot jāņem vērā citu iesaistīto personu, piemēram, kreditoru, intereses, jo tiekot ierobežotas viņu tiesības uz īpašumu. Tamdēļ jebkuram piemērojamam līdzeklim esot jāsatur elementi, kas nepieciešami, lai nodrošinātu tā piemērošanas likumību, kā arī interešu līdzsvarotību. Maksātnespējas procesa gadījumā šo elementu nodrošināšana esot galvenokārt administratora uzdevums.

Ikkatram maksātnespējas procesam esot būtiska nozīme tautsaimniecībā kopumā. Maksātnespējas jomas vispārējā kvalitāte no Latvijas sabiedrības interešu viedokļa esot būtiska. Visi maksātnespējas procesi kopumā veidojot maksātnespējas jomu. Līdz ar to administratoram, kurš ir atbildīgs par maksātnespējas procesa efektīvu un likumīgu norisi, esot piemērojami augstāki principi nekā tie, kas tiktu personai piemēroti gadījumā, ja tā konsultētu parādnieku privāttiesiskā kārtā. Šie principi esot attiecināmi ikkatrā

maksātnespējas procesā. Tamdēļ administratoriem esot izvirzāmas augstākas prasības, pienākumi un atbildība. Būtiska nozīme administratora atturēšanai no normatīvo aktu pārkāpumiem esot komplicētam pasākumu kopumam, kas ietver arī tādus pasākumus, kuri jau preventīvi attur administratoru no pārkāpumu izdarīšanas.

Tieslietu ministrija norāda, ka 2015. gadā Valsts kontroles veiktās lietderības revīzijas ietvaros konstatēta nepieciešamība veikt būtiskus uzlabojumus maksātnespējas jomā. Tā rezultātā 2016. gada otrajā pusē Ministru kabinets esot apstiprinājis vairākus attīstības plānošanas dokumentus maksātnespējas jomā. Tādējādi pēdējo gadu laikā maksātnespējas joma esot būtiski reformēta un pilnveidota, novēršot vai mazinot faktorus, kas radīja negatīvu ietekmi uz visu maksātnespējas jomu. Šo reformu kontekstā īpašs uzsvars esot likts uz administratora profesiju, proti, īpaša uzmanība esot veltīta tam, lai nodrošinātu, ka administratori ir kvalificēti un profesionāli speciālisti, kas efektīvi pilda savus pienākumus un rūpējas par profesijas prestižu. Līdz ar to apstrīdētās normas pārskatīšanai neesot bijis pamata.

Administrators, kurš atcelts no viena maksātnespējas procesa, turpinot darbu citos maksātnespējas procesos, ja vien netiek atcelts no amata. Līdz ar to esot būtiski nodrošināt, lai administrators, kurš ir atcelts no konkrēta maksātnespējas procesa, vai citi administratori, veicot savus pienākumus un izmantojot viņiem piešķirtās tiesības, patiešām apzinātos attiecīgas rīcības ietekmi, nozīmīgumu un nepareizību un tā netiktu pieļauta citos maksātnespējas procesos. Turklāt administratora atcelšana no konkrēta maksātnespējas procesa esot galējais risinājums, ar kura palīdzību uzraugošie subjekti atjauno visus priekšnoteikumus tam, lai maksātnespējas process risinātos efektīvi un likumīgi.

Tikai ar administratora atcelšanu no maksātnespējas procesa vien netiekot sasniegts tas mērķis, kam paredzēta apstrīdētā norma. Papildus jau iepriekš norādītajam par preventīvu darbības regulēšanas pasākumu nozīmīgumu Tieslietu ministrija uzsver, ka administratora atcelšanas pamati var būt dažādi. Viens no tiem varot būt saistīts ar interešu konfliktu, kas jau pēc būtības nozīmē objektivitātes neesību. Ņemot vērā neobjektīvas un personīgi ieinteresētas iesaistes riskus un to iespējamās sekas, jo īpaši būtiski esot nodrošināt to, lai administratori savlaicīgi un pēc pašu iniciatīvas atkāptos no tādu maksātnespējas procesu administrēšanas, kuru ietvaros viņu konkrētās situācijas dēļ varētu rasties šaubas par to, ka maksātnespējas process risināsies likumīgi un efektīvi un tajā vienlaikus tiks ievērotas visu iesaistīto subjektu, jo īpaši kreditoru kopuma, intereses.

Administrators, kurš ir pieļāvis tik būtiskus pārkāpumus, ka tiesa nolēmusi viņu atcelt no konkrēta maksātnespējas procesa, nevarot gūt ienākumus no šā procesa. Ja administratora atcelšanas gadījumā nebūtu ierobežotas viņa tiesības uz atlīdzību, tad tiktu atbalstīts tiesiskais nihilisms un nesodāmības sajūta. Proti, administrators varētu saņemt atlīdzību, būtībā paredzot, ka tā pienāksies arī tad, ja viņš savus pienākumus pildīs pretēji likumdevēja noteiktajam.

5. Pieaicinātā persona – tiesībsargs – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 107. pantam.

Pārbaudot, vai tiesību normas izstrādes un pieņemšanas process atbilst labas likumdošanas principam, esot jāizvērtē likumdevēja rīcība likumdošanas procesa ietvaros, nevis likumdevēja rīcība pēc tiesību normas pieņemšanas. Tādēļ Pieteikuma iesniedzējas argumenti par labas likumdošanas principa pārkāpumu neesot attiecināmi uz jautājumu par to, vai apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu.

Saskaņā ar apstrīdēto normu atlīdzība administratoram tiekot liegta vienīgi tad, ja tiesa atcēlusi viņu no juridiskās personas maksātnespējas procesa saistībā ar viņa prettiesisku rīcību konkrētajā procesā. Tomēr tas vien, ka apstrīdētās normas piemērošana ir saistīta ar administratora pieļautu prettiesisku rīcību, pats par sevi nenozīmējot to, ka šajā normā paredzētais liegums būtu uzskatāms par sodu.

Pēc tiesībsarga ieskata, apstrīdētā norma liedz vienīgi noteikt administratoram tādu atlīdzību, kādu viņš būtu tiesīgs saņemt juridiskās personas maksātnespējas procesa ietvaros, ja nebūtu no šā procesa atcelts apstrīdētajā normā minēto iemeslu dēļ. Apstrīdētās normas piemērošana neesot atkarīga no administratora prettiesiskās rīcības rakstura vai šīs rīcības ietekmes uz maksātnespējas procesu un tajā iesaistīto personu tiesībām un likumiskajām interesēm. Administratora pieļautās prettiesiskās rīcības raksturs un tās rezultātā nodarītais kaitējums tiekot vērtēts, saucot administratoru pie disciplinārās atbildības, administratīvās atbildības vai krimināltatbildības un nosakot konkrētajam pārkāpumam atbilstošu sodu.

Apstrīdētajā normā paredzētā lieguma mērķis esot nepieļaut to, ka administrators varētu gūt ienākumus juridiskās personas maksātnespējas procesā, no kura viņš atcelts paša prettiesiskas rīcības dēļ. Ievērojot administratoram likumā noteikto tiesību apjomu un uzdevumus maksātnespējas procesa ietvaros, tāds maksātnespējas procesa tiesiskais

regulējums, kas ļautu administratoram gūt ienākumus arī tādā gadījumā, ja viņš no juridiskās personas maksātnespējas procesa ir atcelts paša prettiesiskas rīcības dēļ, varētu nelabvēlīgi ietekmēt sabiedrības uzticēšanos maksātnespējas procesa tiesiskā regulējuma efektivitātei un maksātnespējas procesa tiesiskumam. Tādējādi apstrīdētajā normā paredzētā lieguma mērķis esot veicināt sabiedrības uzticēšanos maksātnespējas procesa tiesiskajam regulējumam un tā efektivitātei. Vienlaikus apstrīdētajā normā paredzētajam liegumam esot arī preventīva funkcija, proti, tas ļaujot mazināt risku, ka administrators varētu pārkāpt maksātnespējas procesa tiesisko regulējumu un ļaunprātīgi izmantot viņam likumā noteiktās pilnvaras. Pēc tiesībsarga ieskata, apstrīdētajā normā ietvertajam pamattiesību ierobežojumam ir šādi leģitīmi mērķi – citu cilvēku tiesību un sabiedrības labklājības aizsardzība.

Apstrīdētajā normā paredzētais liegums motivējot administratoru izvairīties no prettiesiskas rīcības juridiskās personas maksātnespējas procesā. Turklāt šis liegums varot stiprināt sabiedrības pārliecību par maksātnespējas procesa tiesiskā regulējuma efektivitāti un administratoru rīcības atbilstību valsts un sabiedrības interesēm, jo administrators ir tiesīgs saņemt atlīdzību un tādējādi gūt labumu no juridiskās personas maksātnespējas procesa vienīgi tad, ja viņš šā procesa ietvaros ir rīkojies tiesiski un nav pieļāvis tādus pārkāpumus, kuru dēļ viņš būtu atceļams no konkrētā maksātnespējas procesa. Tātad likumdevēja izraudzītie līdzekļi esot piemēroti pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķu sasniegšanai.

Tiesībsargs norāda, ka tāds tiesiskais regulējums, kurā būtu noteikts tiesas pienākums veikt katra gadījuma individuālu izvērtējumu un noteikt apstrīdētās normas tvērumā nonākušam administratoram atlīdzību par atsevišķām juridiskās personas maksātnespējas procesā veiktajām darbībām vai likumā paredzētu samazināta apmēra atlīdzību, ļautu administratoram gūt ienākumus arī tādā gadījumā, ja viņš nav nodrošinājis juridiskās personas maksātnespējas procesa tiesisku norisi. Šāds tiesiskais regulējums nesniegtu sabiedrībai tikpat lielu pārliecību par maksātnespējas procesa tiesiskā regulējuma efektivitāti un atbilstību valsts un sabiedrības interesēm, kā arī nevarētu tikpat efektīvi motivēt administratoru ievērot normatīvo tiesību aktu prasības. Līdz ar to neesot saudzējošāku līdzekļu, kas ļautu sasniegt apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma leģitīmos mērķus tādā pašā kvalitātē.

No vienas puses, ievērojot maksātnespējas procesa nozīmi un administratoram piešķirtās plašās pilnvaras, administratoru darbības atbilstība normatīvo tiesību aktu

prasībām vai, gluži otrādi, administratoru prettiesiska rīcība viņiem uzticētajos maksātnespējas procesos būtiski ietekmējot valsts un sabiedrības intereses. No otras puses, apstrīdētās normas tvērumā nonākušam administratoram varot tikt liegta atlīdzība par darbu, kas veikts vairāku mēnešu vai pat gadu garumā, un administratora nesaņemtās atlīdzības apmērs varot būt ievērojams.

Tomēr administratora tiesības izvēlēties attiecīgo nodarbošanos kā savu profesionālo darbību un gūt no tās savai eksistencei nepieciešamos līdzekļus nevarot aplūkot tikai viena maksātnespējas procesa ietvaros un esot jāņem vērā tas, ka administrators savu profesionālo darbību var realizēt secīgi vai pat vienlaikus vairākos maksātnespējas procesos. Administrators, kurš apstrīdētajā normā norādīto iemeslu dēļ atcelts no viena konkrēta juridiskās personas maksātnespējas procesa, varot saņemt atlīdzību citu viņa administrēto juridiskās personas maksātnespējas procesu, kā arī viņa administrēto fiziskās personas maksātnespējas procesu ietvaros. Tiesībsargs uzsver, ka administratoru pieļautie pārkāpumi un nepieciešamība nodrošināt efektīvu un tiesisku maksātnespējas procesa norisi ir aktuālas problēmas. Ievērojot efektīva un tiesiska maksātnespējas procesa nozīmīgumu valstij un sabiedrībai, kā arī apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma ietekmi uz administratoru un apstrīdētās normas piemērošanas praksi, esot secināms, ka sabiedrības ieguvums no šā ierobežojuma ir lielāks par personai nodarīto kaitējumu.

6. Pieaicinātā persona – Maksātnespējas kontroles dienests – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 107. pantam.

Norādītie apstākļi, kuri nepieļauj to, ka administrators saņem atlīdzību, pēc jēgas un būtības esot vērsti uz to, lai liegtu saņemt atlīdzību tādam administratoram, kurš nav savus pienākumus pildījis godprātīgi un labā ticībā. Respektīvi, likumdevējs esot skaidri izteicis savu gribu administratoram liegt Maksātnespējas likumā paredzēto atlīdzību, ja viņa rīcība ir bijusi tik lielā mērā prettiesiska, ka viņš atceļams no pienākumu veikšanas konkrētajā juridiskās personas maksātnespējas procesā.

Tādējādi gadījumos, kad administrators tiek atcelts no juridiskās personas maksātnespējas procesa, piemēram, par normatīvo aktu pārkāpumu vai savu pilnvaru ļaunprātīgu izmantošanu, viņam atlīdzība šā procesa ietvaros nepienākoties. Savukārt tad, ja administrators ir atbrīvots, atcelts vai atstādināts no amata vai arī viņa amata darbība

ir apturēta, nekonstatējot administratora darbībās prettiesisku rīcību, neesot pamata liegt viņam atlīdzību.

Tāda pieeja, ka apstrīdētā norma tiek piemērota kopsakarā ar Maksātnespējas likuma 20. panta pirmajā daļā minētajiem apstākļiem, esot vērsta uz samērīguma principa ievērošanu un vislabāk atbilstot likumdevēja gribai, jo maksātnespējas procesā esot būtiski nodrošināt to, lai administratoram piešķirtās pilnvaras tiktu izlietotas labticīgi, ievērojot likumu un ar pienācīgu rūpību. Proti, administratoram, vadot maksātnespējas procesu, esot jāievēro normatīvo aktu prasības un jārēķinās ar to, ka tāda būtiska normatīvo aktu pārkāpuma gadījumā, kura rezultātā viņam tiek liegts turpināt konkrētā maksātnespējas procesa administrēšanu, administratoram nepienākas aprēķinātā vai izmaksātā atlīdzība.

Administratoram neesot tiesiska pamata paturēt sev atlīdzību, kas viņam jau izmaksāta par kādu konkrētu administrēšanas periodu vai par kādu atsevišķu pienākumu veikšanu. Administratoram tiesības uz atlīdzību rodoties tikai tad, kad ir iestājušies priekšnoteikumi tās saņemšanai.

Apstrīdētās normas mērķis esot noteikt, ka tad, ja administrators ir atcelts no konkrēta juridiskās personas maksātnespējas procesa Maksātnespējas likumā paredzētajos gadījumos, kad viņš pārkāpis normatīvo aktu prasības, atlīdzība viņam nepienākas. Administrators no konkrētā maksātnespējas procesa tiekot atcelts ne jau tamdēļ, lai viņu sodītu, bet gan tamdēļ, lai viņš turpmāk ar savu rīcību neapdraudētu maksātnespējas procesa likumīgu un efektīvu norisi. Apstrīdētā norma kalpojot kā profesijas monetāra pašregulācija, preventīvi atturot administratorus no rīkošanās pretēji Maksātnespēja likumā noteiktajam.

7. Pieaicinātā persona – ***Mg. iur.*** **Gaidis Bērziņš** – uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 107. pantam.

Maksātnespējas likums administratoram paredzot tiesības uz atlīdzību par juridiskās personas maksātnespējas procesā veiktajiem pienākumiem, tādēļ šī atlīdzība esot uzskatāma par veiktajam darbam atbilstošu samaksu Satversmes 107. panta izpratnē. Administratori amata darbībā esot pielīdzināmi valsts amatpersonām. Viņu tiesības un pienākumus regulējot Maksātnespējas likums. Tādējādi Satversmes 107. pants esot attiecināms arī uz administratora pienākumus pildošo personu tiesībām saņemt atlīdzību par padarīto darbu.

Attiecībā uz administratora pieļautiem pārkāpumiem likumdevējs esot paredzējis arī citus, administratora tiesības un likumiskās intereses mazāk ierobežojošus līdzekļus, tādus kā, piemēram, administratora atcelšana no konkrēta maksātnespējas procesa, administratora materiālā atbildība par nodarītajiem zaudējumiem, administratora saukšana pie disciplināratbildības, administratīvās atbildības vai kriminālatbildības. Iepriekš minētie atbildības veidi nodrošinot administratora prettiesiskās rīcības vērtēšanu un piemērotas, nodarītajam pārkāpumam atbilstošas sankcijas noteikšanu. Savukārt ar apstrīdēto normu administratoram, kurš pieļāvis pārkāpumu, esot liegts saņemt jebkādu atlīdzību par darbu, kas nereti veikts ilgstoši, varbūt pat vairāku gadu garumā. Netiekot vērtēti tādi apstākļi kā administratora izdarītā pārkāpuma smagums, parādniekam vai kreditoriem nodarītie zaudējumi un administratora darbības tiesiskums visa maksātnespējas procesa laikā. Tādēļ ar apstrīdēto normu radītais pamattiesību ierobežojums, kas pēc būtības atņem tiesības uz atlīdzību, neesot nepieciešams.

Ar apstrīdēto normu noteiktā pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis esot citu cilvēku tiesību un sabiedrības labklājības aizsardzība. Tomēr esot jāņem vērā tas, ka apstrīdētā norma vispār neparedz administratora atlīdzību par padarīto darbu, un tādējādi esot atņemta pati Satversmes 107. pantā nostiprināto tiesību uz veiktajam darbam atbilstošu samaksu būtība. Šāds ierobežojums būtiski ietekmējot administratora tiesības uz atlīdzību un līdz ar to arī iztikas minimuma nodrošināšanas iespējas.

Apstrīdētā norma esot atzīstama par pamattiesību ierobežojumu saturošu normu, kas negatīvi ietekmē gan administratora profesionālo darbību (prakses vietas uzturēšana, darbinieku algošana, sava darbības riska apdrošināšana, nodokļu samaksa un profesionālā pilnveide), gan privāto dzīvi (iespēja nodrošināt sev un savai ģimenei dzīvesvietu un iztiku). Pamattiesību ierobežojums, kas administratoram liek veikt pienākumus, par to veikšanu nesaņemot nekādu atlīdzību, neesot atzīstams par taisnīgu, samērīgu un attaisnojamu.

Lai tiesību uz atlīdzību atņemšanu varētu izmantot kā preventīvu līdzekli, šāda ierobežojuma nepieciešamībai vajagot būt pienācīgi pamatotai. Esot jāizvērtē, vai visi tie gadījumi, uz kuriem norādīts apstrīdētajā normā, ir pietiekams pamats tam, lai pilnībā liegtu administratoram tiesības uz atlīdzību, turklāt jāapsver arī tas, vai pirms apstrīdētās normas piemērošanas nav nepieciešams konkrētās lietas apstākļu un konkrētā pārkāpuma izvērtējums.

8. Pieaicinātā persona – ***Mg. iur.*** **Helmuts Jauja** – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 107. pantam.

Administratoriem esot ļoti liela ietekme uz maksātnespējas procesa norisi. 2010. gadā pieņemot jauno Maksātnespējas likumu, liela uzmanība esot veltīta administratoru darbības regulēšanai. Jau tobrīd bijusi identificēta tendence, ka administratori sistemātiski negodprātīgi izmanto savas pilnvaras. Likumdevējs esot izšķīries par situācijas risinājumu, kas orientēts uz tādu vīziju, ka maksātnespējas procesus vada profesionāli un godprātīgi administratori, kuriem procesa dalībnieki var uzticēties, un jebkāda veida novirze vai nesaimnieciska rīcība ir izņēmums, nevis plaši izplatīta prakse. Tāpēc likumā administratoriem esot piešķirtas plašas tiesības lemt par procesa virzību, tai skaitā rīcību ar parādnieka mantu, un vienlaikus paredzēti arī atbilstoši atbildības instrumenti un nodrošināta maksātnespējas procesu caurskatāmība.

Apstrīdētā norma esot iestrādāta likumprojekta "Maksātnespējas likums" (likumprojekts Nr. 1621/Lp9) (turpmāk – likumprojekts) trešajā lasījumā kā atbildīgās Saeimas komisijas priekšlikums. Gan likumprojekts kopumā, gan atsevišķi tā grozījumi esot apspriesti ar maksātnespējas sistēmā iesaistīto personu interešu pārstāvjiem. Notikušas daudzas diskusijas. Arī apstrīdētā norma esot apspriesta vienā no tām. Konkrētās diskusijas gaita un rezultāti, visticamāk, neesot dokumentēti, taču, spriežot pēc tā, ka priekšlikumu par šīs normas iekļaušanu likumprojektā virzīja atbildīgā komisija, visticamāk, nevienai no iesaistītajām organizācijām pret šo normu neesot bijis būtisku iebildumu.

Apstrīdētās normas pamatā esot taisnprātības apsvērumi. Maksātnespējas procesā administratoram esot uzticēta sveša manta un plašas pilnvaras rīkoties ar to. Šai rīcībai jābūt tādai, lai pēc iespējas pilnīgāk un ātrāk tiktu apmierināti parādnieka kreditoru prasījumi. Administratoram, pildot savus pienākumus, esot jādarbojas kā krietnam un rūpīgam saimniekam. Viņa atcelšana no kāda procesa sakarā ar prettiesisku vai nesaimniecisku rīcību esot uzskatāma par ārkārtas situāciju. Šādi gadījumi ne tikai nelabvēlīgi ietekmējot attiecīgā procesa norisi un tajā iesaistīto kreditoru ekonomiskās intereses, bet arī kaitējot visas maksātnespējas sistēmas reputācijai. Apstrīdētajai normai esot sodošs un preventīvs mērķis, proti, tā esot vērsta uz to, lai atturētu administratorus no rīcības, kas var būt pamats atcelšanai no procesa. Vienlaikus tā esot vērsta arī uz to, lai kompensētu attiecīgajā maksātnespējas procesā izjaukto tiesisko līdzsvaru un kreditoru zaudējumus, ja tādi ir radušies.

Apstrīdētā norma ne tikai paredzot kreditoriem materiālu gandarījumu par būtiskiem administratora pārkāpumiem, bet arī dodot svarīgu pienesumu vispārējā prevencijā. Ja nebūtu apstrīdētās normas, administratora atcelšana no maksātnespējas procesa radītu daudz mazāk "neērtību". Gadījumos, kad administrators interesējas vienīgi par sava materiālā stāvokļa nodrošināšanu un nerēķinās ar kreditoru interesēm, viņš ar iespējamo atcelšanu riskētu jau pirms tam, kad paspējis gūt materiālu labumu no procesa. Apstrīdētā norma esot stimuls tam, lai administrators ievērotu profesionālos standartus visa maksātnespējas procesa laikā.

Pieteikuma iesniedzējas norādītie atbildības institūti nenodrošinot pilnvērtīgu apstrīdētās normas alternatīvu. Pirmkārt, atšķirībā no naudas sodiem, kas var tikt piemēroti kā sankcija disciplinārlietā vai krimināllietā, mantiskais pametums, ko cieš administrators apstrīdētās normas piemērošanas gadījumā, paliekot parādnieka mantas sastāvā un varot tikt izmantots maksātnespējas procesa izdevumu un kreditoru prasījumu segšanai. Otrkārt, lai gan kreditoriem ir subjektīvas tiesības celt civiltiesiskas prasības pret administratoru par viņiem radītajiem zaudējumiem, šo tiesību efektīva izlietošana esot apgrūtināta.

Ja administratoru atceļ no amata par prettiesisku vai neefektīvu rīcību, tad prasību par zaudējumu piedziņu pret atcelto administratoru parādnieka un kreditoru kopuma vārdā varot celt nākamais iecelt ais administrators. Tomēr arī šī konstrukcija nespējot pilnvērtīgi aizstāt apstrīdēto normu.

Administratora atcelšana no maksātnespējas procesa parasti neizbēgami aizkavējot šo procesu. Tā pati par sevi esot nevēlama parādība, jo varot aizkavēt kreditoru prasījumu atgūšanu, parādnieka aktīvu atgriešanu komerctiesiskajā apritē un tamlīdzīgi. Administratora maiņa varot apgrūtināt arī procesa turpināšanu un nostādīt neizdevīgā situācijā nākamo iecelto administratoru.

Atbilstoši Maksātnespējas likumam administratora atlīdzība lielākoties esot atkarīga no rezultatīvajiem rādītājiem, tas ir, no atgūto līdzekļu apmēra. Taču administratoram maksātnespējas procesā esot jāpilda arī tādi pienākumi, kuri nav tiešā veidā saistīti ar līdzekļu atgūšanu, piemēram, kreditoru prasījumu atzīšana, mantas apzināšana, lietvedības un grāmatvedības organizēšana, pārskatu sagatavošana un sniegšana, parādnieka dokumentu nodošana arhīvā. Visas šīs darbības tiekot apmaksātas no maksātnespējas procesa depozīta. Ja administratora maiņa notiek pēc tam, kad ir realizēta lielākā daļa parādnieka mantas, apstrīdētā norma nodrošinot to, ka parādniekam

saglabājas līdzekļi, lai segtu jaunā administratora atlīdzību par procesā veicamajām darbībām. Pretējā gadījumā pastāvētu risks, ka iepriekšējais administrators procesā gūst visu labumu, lai gan ir darbojies prettiesiski, bet jaunajam administratoram jānoved process līdz galam bez pienācīgas atlīdzības.

9. Pieaicinātā persona – biedrība "Latvijas Maksātnespējas procesa administratoru asociācija" (turpmāk – administratoru asociācija) – uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 107. pantam.

Par apstrīdēto normu jau ilgstoši notiekot diskusijas. Tas liecinot vismaz par to, ka apstrīdētā norma ir nepilnīga. Tomēr, pēc administratoru asociācijas ieskata, tā viennozīmīgi neatbilstot Satversmes 107. pantam.

Administratoru asociācija vērš tiesas uzmanību uz Maksātnespējas likuma 22. panta otrās daļas 1. punktu, saskaņā ar kuru administratoru atceļ tad, ja uz viņu attiecas šā likuma 20. pantā noteiktie ierobežojumi. Aplūkojot Maksātnespējas likuma 20. panta pirmo daļu, esot secināms, ka likumdevējs ir paredzējis vismaz 12 gadījumus, kad administrators tiek atcelts no maksātnespējas procesa un vienlaikus viņam tiek liegta atlīdzība. Taču virkne šo gadījumu nekādā veidā neesot saistīti ar pārkāpumiem, ko administrators pieļāvis, pildot savus pienākumus maksātnespējas procesa ietvaros. Šai sakarā administratoru asociācija norāda, piemēram, uz Maksātnespējas likuma 20. panta pirmās daļas 3., 8. un 9. punktu.

Tāpat saskaņā ar Maksātnespējas likuma 20. panta pirmās daļas $1.^2$ punktu administratora pienākumus konkrētā maksātnespējas procesā administrators nevarot uzņemties tad, ja viņa amata darbība ir apturēta. Maksātnespējas likuma $17.^4$ panta pirmajā daļā esot norādīti gadījumi, kad administratora amata darbība var tikt apturēta, un tostarp esot norādīti arī tādi gadījumi kā administratora atrašanās valsts dienestā, ilgstoša slimība, grūtniecības, dzemdību vai bērna kopšanas atvaļinājums. Arī šajos gadījumos likumdevējs esot uzskatījis par pareizu atstāt administratoru bez atlīdzības, neņemot vērā to, cik daudz viņš līdz šim ir darījis, atgūstot mantu un efektīvi īstenojot savus pienākumus maksātnespējas procesā.

Kopš apstrīdētās normas stāšanās spēkā Maksātnespējas likumā esot iestrādāti vairāki mehānismi, precizējot un nosakot administratora atbildību un tās veidus, piemēram, viņam noteikts pienākums atlīdzināt parādniekam, kreditoriem vai citām personām radītos zaudējumus, esot noteikta arī administratoru disciplinārā un

administratīvā atbildība. Tātad esot pieejami saudzējošāki līdzekļi, ar kuriem leģitīmo mērķi varētu sasniegt tādā pašā kvalitātē.

Ieceļot administratoru konkrētā maksātnespējas procesā, viņam tiekot piešķirtas ekskluzīvas tiesības veikt darbības un pieņemt lēmumus parādnieka vārdā un kreditoru interesēs. Praksē diemžēl esot daudz tādu gadījumu, kad administratora slēdziens par turpmāk maksātnespējas procesa ietvaros veicamajām darbībām nesakrīt ar Maksātnespējas kontroles dienesta redzējumu un rezultātā rodas strīds, kas var noslēgties ar administratora atcelšanu no maksātnespējas procesa.

Pēc administratoru asociācijas ieskata, nav tiesiski liegt godprātīgi nopelnīto atlīdzību tikai tādēļ vien, ka maksātnespējas procesa noslēgumā starp administratoru un Maksātnespējas kontroles dienestu radies strīds par tiesību normu pareizu interpretēšanu vai procesa ietvaros īstenojamo darbību apjomu un lietderību. Pēdējais jautājums esot ekskluzīvā administratora kompetencē.

Apstrīdētās normas piemērošanas rezultātā parādnieks vai tā kreditori varot nepamatoti iedzīvoties, proti, saņemt administratora paveikto procesa administrēšanas darbu bez maksas. Iespēja neizmaksāt administratoram vai atgūt atlīdzību par darbu, ko viņš faktiski ir veicis, nevarot veidot tiesiskā valstī aizsargājamas citu personu tiesības.

Secinājumu daļa

10. Pieteikuma iesniedzēja lūdz izvērtēt visas Maksātnespējas likuma 169. panta sestās daļas atbilstību Satversmes 107. pantam. Apstrīdētā norma paredz piecus gadījumus, kad, administratoru atceļot no juridiskās personas maksātnespējas procesa, viņam netiek noteikta atlīdzība. Tie ir šā likuma 22. panta otrās daļas 1., 2., 3., 4. un 7. punktā norādītie gadījumi. Maksātnespējas likuma 22. panta otrās daļas 1. punkts ietver atsauci uz šā likuma 20. panta pirmo daļu. Tas nozīmē, ka jebkurā likuma 20. panta pirmajā daļā minētajā gadījumā administratoru var atcelt no maksātnespējas procesa, nenosakot viņam atlīdzību. Tie kopumā ir 12 gadījumi.

10.1. Izskatot lietu, kas ierosināta pēc konstitucionālās sūdzības, būtiska nozīme ir piešķirama tieši lietas faktiskajiem apstākļiem, kuros apstrīdētā norma ir aizskārusi pieteikuma iesniedzēja pamattiesības (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2015. gada 23. novembra sprieduma lietā Nr. 2015-10-01 12. punktu*). Pieteikuma iesniedzēja laikā,

kad pildīja administratora pienākumus, bijusi arī zvērināta advokāte. Tāpat viņa vadījusi vairākus juridisko un fizisko personu maksātnespējas procesus.

Vienlaikus Satversmes tiesai ir jāvērtē arī visu to personu situācija, kuras atrodas apstākļos, kas ir vienādi un salīdzināmi ar konstitucionālās sūdzības iesniedzēja apstākļiem. Tāpat tiesai ir jānodrošina lietas vispusīga un objektīva izskatīšana, kā arī procesuālā ekonomija un tādas tiesību sistēmas pastāvēšana, kurā pēc iespējas pilnīgāk un aptverošāk tiek novērsts Satversmei neatbilstošs regulējums (*sk. Satversmes tiesas 2021. gada 5. marta sprieduma lietā Nr. 2020-30-01 10.1. punktu*).

Tā kā apstrīdētā norma regulē vairākus gadījumus, kad, administratoru atceļot no juridiskās personas maksātnespējas procesa, viņam netiek noteikta atlīdzība, nepieciešams precizēt, kādā apjomā izvērtējama šīs normas satversmība.

10.2. No lietas materiāliem izriet, ka Pieteikuma iesniedzēja no maksātnespējas procesa atcelta, pamatojoties uz Maksātnespējas likuma 20. panta pirmās daļas 7. punktu un 22. panta otrās daļas 1. un 2. punktu. Tiesa, izskatot Maksātnespējas kontroles dienesta pieteikumu par Pieteikuma iesniedzējas atcelšanu no konkrētā maksātnespējas procesa, atzina par likumam neatbilstošu šādu rīcību: 1) vēršanos ar ievērojamu kavēšanos Valsts policijā un tiesā saistībā ar visu nepieciešamo parādnieka dokumentu nenodošanu, rezultātā pieļaujot iespēju parādnieka pārstāvim veikt negodprātīgas darbības apstākļu un finanšu rādītāju sagrozīšanā saistībā ar parādnieka izsniegto aizdevumu; 2) visas pieejamās informācijas nepienācīgu izvērtēšanu saistībā ar parādnieka prasījuma tiesību atsavināšanu, kā arī informācijas nesniegšanu kreditoriem par iemesliem, kādēļ par šo netika celta prasība; 3) visas pieejamās informācijas nepienācīgu izvērtēšanu saistībā ar iespējamu uzņēmuma pāreju ar parādnieka pārstāvi saistītajai kapitālsabiedrībai. Attiecīgi tiesa secināja, ka: 1) labvēlība pret parādnieka pārstāvi rada pamatotas šaubas par Pieteikuma iesniedzējas objektivitāti un spēju nodrošināt kreditoru kopuma interešu aizsardzību un ievērošanu un 2) viņas rīcība, savlaicīgi neveicot normatīvajos aktos noteiktos pienākumus saistībā ar darījumu izvērtēšanu, apstrīdēšanu un kreditoru informēšanu liecina, ka Pieteikuma iesniedzēja nespēj pildīt savu pamatfunkciju (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 46. un 62 lp.*).

Tādējādi attiecībā uz Pieteikuma iesniedzēju piemērota tikai daļa no normām, kas paredz, ka administratoram netiek noteikta atlīdzība par juridiskās personas maksātnespējas procesā ieguldīto darbu. Pieteikumā pamatā izteikti argumenti par

konkrēto situāciju, proti, par tiem apstākļiem, kuru dēļ Pieteikuma iesniedzēja tika atcelta no konkrētā maksātnespējas procesa.

Saeimas atbildes rakstā viedoklis par apstrīdētās normas atbilstību Satversmei sniegts attiecībā uz tiem apstākļiem, kuru dēļ atlīdzība netika noteikta Pieteikuma iesniedzējai (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 135.-143. lp.*). Arī pieaicināto personu viedokļos apstrīdētās normas satversmība ir vērtēta šādā aspektā (*sk., piemēram, tiesībsarga viedokli lietas materiālu 2. sēj. 9.-18. lp. un Maksātnespējas kontroles dienesta viedokli lietas materiālu 2. sēj. 20.-22. lp.*). Vienlaikus atsevišķas pieaicinātās personas ir minējušas citus tiesiskos pamatus, uz kuriem, atceļot administratoru no maksātnespējas procesa, viņam netiek noteikta atlīdzība (*sk., piemēram, administratoru asociācijas viedokli lietas materiālu 2. sēj. 104.-105. lp. un Mg. iur. Gaida Bērziņa viedokli lietas materiālu 2. sēj. 30.-31. lp.*). Tomēr katrs no tiem pēc savas būtības ir atšķirīgs un ir nepieciešama izvērsta analīze attiecībā uz to saturu un iespējamo neatbilstību Satversmes 107. pantam. Izskatāmās lietas ietvaros šāds izvērtējums nav iespējams.

Tādējādi Satversmes tiesa izvērtēs apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 107. pantam tiktāl, ciktāl tā attiecas uz Maksātnespējas likuma 22. panta otrās daļas 1. un 2. punktu, kā arī 20. panta pirmās daļas 7. punktu.

11. Satversmes 107. pants nosaka: "Ikvienam darbiniekam ir tiesības saņemt veiktajam darbam atbilstošu samaksu, kas nav mazāka par valsts noteikto minimumu, kā arī tiesības uz iknedēļas brīvdienām un ikgadēju apmaksātu atvaļinājumu."

Satversmes 107. pants paredz divas būtiskas darbinieka tiesības – tiesības saņemt veiktajam darbam atbilstošu samaksu un tiesības uz atpūtu. Izskatāmajā lietā ir vērtējams jautājums par administratora tiesībām saņemt taisnīgu atlīdzību par padarīto darbu.

Konkretizējot Satversmē ietverto pamattiesību saturu, jāņem vērā arī Latvijas starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā, kā tas izriet no Satversmes 89. panta, kura mērķis ir panākt Satversmē ietverto cilvēktiesību normu harmoniju ar starptautisko tiesību normām (*sk. Satversmes tiesas 2022. gada 23. maija sprieduma lietā Nr. 2021-18-01 25.1. punktu*).

Saskaņā ar pārskatītās Eiropas Sociālās hartas (turpmāk – Harta) 4. panta 5. punktu dalībvalstis apņemas nolūkā nodrošināt tiesību uz taisnīgu atalgojumu efektīvu izmantošanu, apspriežoties ar darba devēju un strādājošo organizācijām, pieļaut atskaitījumus no darba algām tikai tajos apstākļos un tādā apjomā, ko nosaka nacionālie

likumi vai noteikumi vai kas ir noteikti kolektīvajos līgumos vai arbitrāžas lēmumos. Lai noskaidrotu, vai Hartas noteikumi ir piemērojami katrā konkrētajā gadījumā, jāpārliecinās, vai personas ir "strādājošie" un vai to saņemtā samaksa par paveikto ir "atalgojums" Hartas 4. panta izpratnē.

Hartā nav sniegta jēdziena "strādājošais" definīcija. Šā jēdziena definīciju nav sniegusi arī Eiropas Sociālo tiesību komiteja (turpmāk – Komiteja). Taču tās praksē, ļemjot par Hartas 4. panta 1. punktu, ir atzīts, ka tas attiecas uz visiem strādājošajiem, tostarp uz ierēdņiem un līgumdarbiniekiem valsts, reģionālajā un vietējā publiskajā sektorā, uz darbiem, uz kuriem neattiecas koplīgums, uz netipiskām darbavietām, kā arī uz īpašiem režīmiem vai statusiem (piemēram, attiecībā uz minimālo algu viesstrādniekiem) (*sk.: Decision on the merits: European European Youth Forum (YFJ) v. Belgium, Complaint No. 150/2017, 08/09/2021, para 116*). Izskatot kolektīvo sūdzību par tiesībām slēgt koplīgumus, kas noteiktas Hartas 6. pantā, Komiteja ir norādījusi, ka Hartas II sadaļas noteikumi principā attiecas uz pašnodarbinātajiem, izņemot gadījumus, kad konteksts prasa, lai tie būtu attiecināmi tikai uz algotām personām (*sk.: Decision on the merits: Irish Congress of Trade Unions v. Ireland, Complaint No. 123/2016, paras 35, 38*).

Satversmes 107. pants attiecas galvenokārt uz darba tiesiskajām attiecībām – tādām attiecībām, kuras uz darba līguma pamata radušās starp darba ņēmēju un darba devēju un kuras reglamentē Darba likums. Taču darba tirgū ir iesaistīti ne tikai darba tiesisko attiecību subjekti, bet arī citu, ar personas nodarbināšanu saistīto tiesisko attiecību subjekti (*sk.: Stucka A., Badovskis M. 107. panta komentārs. Grām: Balodis R. (zin. red.) Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 504.–505. lpp.*). Satversmes tiesa ir atzinusi, ka Satversmes 107. pantā noteikts pamattiesību apjoms nodarbinātības jomā, kas precizēts normatīvajos aktos un ir attiecināms uz ikvienu personu, kura strādā algotu darbu. Šajā pantā minētās pamattiesības ir attiecināmas uz ikvienu nodarbināto – gan uz darbinieku, kas tiek nodarbināts saskaņā ar Darba likumu, gan uz dažādām valsts amatpersonām, piemēram, valsts civildienesta ierēdņiem un dienesta amatpersonām (*sk. Satversmes tiesas 2021. gada 2. decembra sprieduma lietā Nr. 2021-07-01 15. punktu*). Satversmes tiesas judikatūrā atzīts, ka Satversmes 107. pantā minētās pamattiesības attiecināmas arī uz tiesu izpildītāju tiesībām saņemt atlīdzību

(*sk. Satversmes tiesas 2013. gada 27. jūnija sprieduma lietā Nr. 2012-22-0103 13. punktu*).

Administrators ir tiesas iecelta persona, kura pilda valstij nozīmīgas funkcijas (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 22. novembra sprieduma lietā Nr. 2011-04-01 19.4. punktu*). Saskaņā ar Maksātnespējas likuma 9. panta pirmo daļu administrators ir fiziskā persona, kura ir iecelta administratora amatā un kurai ir šajā likumā noteiktās tiesības un pienākumi. Amata darbībā administratori ir pielīdzināti valsts amatpersonām. Satversmes tiesa atzinusi, ka maksātnespējas procesā īstenojas administratora tiesības izvēlēties attiecīgo nodarbošanos kā savu profesionālo darbību un gūt no tās savai eksistencei nepieciešamos līdzekļus (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 20. aprīļa lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2009-100-03 9.4. punktu*).

Saskaņā ar Maksātnespējas likuma 26. panta pirmās daļas 1. punktu pēc administratora iecelšanas amatā viņš reģistrējas Valsts ieņēmumu dienestā kā nodokļu maksātājs. Pieteikuma iesniedzēja norāda, ka administratori praktizē kā pašnodarbinātas personas (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 8. lp.*). Satversmes tiesa ir atzinusi, ka pašnodarbinātās personas pašas ir atbildīgas par ienākumu gūšanu, tostarp rūpējoties arī par personisko izdevumu segšanai nepieciešamajiem ienākumiem un uzņemoties zināmu finansiālo risku par savām profesionālajām saistībām. Tomēr finansiālā patstāvība neizslēdz valsts pienākumu noteikt kārtību, kādā nosakāma atlīdzība (*sal. sk. Satversmes tiesas 2013. gada 27. jūnija sprieduma lietā Nr. 2012-22-0103 13.2. punktu*).

Lai noskaidrotu, vai administratoru kā pašnodarbināto personu tiesības uz taisnīgu atlīdzību ietilpst Satversmes 107. panta tvērumā, vērā ņemams administratoru finansiālās patstāvības raksturs. Satversmes tiesa pārbaudīs, vai valsts ir iesaistījusies atlīdzības jautājuma regulēšanā un kāds ir šīs iesaistes apjoms un raksturs.

Maksātnespējas likuma 26.[1] panta pirmajā daļā administratoram ir noteikts pienākums kārtot savu lietvedību, kā arī veikt ieņēmumu un izdevumu uzskaiti. Saskaņā ar šā panta otro daļu ieņēmumus no administratora amata pienākumu veikšanas veido administratora atlīdzība par pienākumu pildīšanu juridiskās personas maksātnespējas procesā un fiziskās personas maksātnespējas procesā. Maksātnespējas likuma 169. panta pirmā daļa nosaka: "Par administratora pienākumu veikšanu juridiskās personas maksātnespējas procesā administrators saņem atlīdzību no parādnieka mantas, izņemot šajā likumā minētos gadījumus." Šajā pantā ir regulēta administratora atlīdzības noteikšanas kārtība un apmērs.

Maksātnespējas likums paredz arī noteiktus kontroles mehānismus gadījumos, kad rodas strīds par administratoram nosakāmo atlīdzību. Tā, piemēram, likuma 91. panta pirmajā daļā noteikts, ka kreditoru sapulces lēmumu var pārsūdzēt tiesā, kura pasludinājusi attiecīgo juridiskās personas maksātnespējas procesu. Atbilstoši minētā panta otrās daļas noteikumiem kreditors vai parādnieka pārstāvis var pārsūdzēt kreditoru sapulces lēmumu, ja tas ir prettiesisks vai pretrunā ar kreditoru kopuma interesēm. Citstarp juridiskajā literatūrā atzīts, ka par neatbilstošu kreditoru interesēm var uzskatīt arī nesamērīgi lielu un nepamatotu maksātnespējas procesa izmaksu apstiprināšanu, jo tādējādi galarezultātā proporcionāli samazinās visiem kreditoriem atgūstamā prasījuma apmērs (*sk.: Jauja H. 363.[18] panta komentārs. Grām: Torgāns K. n Laviņš A. (zin. red.) Civilprocesa likuma komentāri. II daļa. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2021, 728. lpp.).*

Tātad likumdevējs ir paredzējis administratora atlīdzības noteikšanas un izmaksas kārtību. Tā nevar tikt noteikta patvaļīgi, un tai ir noteikts kontroles mehānisms. Minētās tiesību normas regulē administratora atlīdzības noteikšanas pamatu un attiecīgi arī Satversmes 107. pantā ietverto administratora pamattiesību īstenošanu. Līdz ar to Satversmes 107. pants ir attiecināms arī uz administratora tiesībām saņemt atlīdzību.

Apstrīdētā norma paredz gadījumus, kad Maksātnespējas likuma 169. pantā regulētā administratora atlīdzība netiek noteikta. Kā jau norādīts iepriekš šajā spriedumā, Pieteikuma iesniedzēja tika atcelta no maksātnespējas procesa apstrīdētajā normā paredzēto apstākļu dēļ un viņai tika liegtas tiesības saņemt atlīdzību par jau padarīto darbu.

Līdz ar to apstrīdētā norma Pieteikuma iesniedzējai ierobežo Satversmes 107. panta pirmajā teikumā noteiktās tiesības saņemt veiktajam darbam atbilstošu samaksu.

12. Noskaidrojot, vai ar apstrīdētajām normām noteiktais Pieteikuma iesniedzējas tiesību ierobežojums ir attaisnojams, Satversmes tiesai jāvērtē:

1) vai pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu;

2) vai ierobežojumam ir leģitīms mērķis;

3) vai ierobežojums ir samērīgs ar tā leģitīmo mērķi (*sal. sk. Satversmes tiesas 2008. gada 21. oktobra sprieduma lietā Nr. 2008-02-01 11. punktu*).

13. Lai izvērtētu, vai Satversmes 107. pantā ietverto pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu, Satversmes tiesai jānoskaidro:

1) vai likums ir pieņemts, ievērojot normatīvajos aktos paredzēto kārtību;

2) vai likums ir izsludināts un publiski pieejams atbilstoši normatīvo aktu prasībām;

3) vai likums ir pietiekami skaidri formulēts, lai persona varētu izprast no tā izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt tā piemērošanas sekas (*sal. sk. Satversmes tiesas 2021. gada 28. janvāra sprieduma lietā Nr. 2020-29-01 19. punktu*).

Turklāt pamattiesību ierobežojumam jābūt noteiktam tādā likumdošanas procesā, kas atbilst labas likumdošanas principam (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 20. marta sprieduma lietā Nr. 2019-10-0103 25. punktu*).

Izskatāmajā lietā nav strīda par apstrīdētās normas pieņemšanas un izsludināšanas kārtību, un arī Satversmes tiesai nerodas šaubas par to, ka apstrīdētā norma ir pieņemta un izsludināta Satversmē un Saeimas kārtības rullī noteiktajā kārtībā, kā arī ir pieejama atbilstoši normatīvo aktu prasībām.

Pieteikuma iesniedzēja norāda, ka apstrīdētās normas izstrādē likumdevējs neesot ievērojis labas likumdošanas principu, jo, pieņemot apstrīdēto normu, neesot izvērtēta tās atbilstība Satversmes 107. pantam un starptautisko tiesību normām.

Saeimas kārtības rullis ievērojamu likumprojekta sagatavošanas darba daļu uztic Saeimas komisijām. Atbildīgā komisija nodrošina, ka likumprojekts izskatīšanai Saeimas sēdē tiek sagatavots pilnvērtīgi (*sk. Satversmes tiesas 2021. gada 12. marta sprieduma lietā Nr. 2020-37-0106 24.1.1. punktu*). Likumprojekta izvērtēšana tika uzticēta Tautsaimniecības, agrārās, vides un reģionālās politikas komisijai (turpmāk – atbildīgā komisija).

Sagatavojot likumprojektu izskatīšanai trešajā lasījumā, atbildīgā komisija ietvēra priekšlikumu attiecībā uz apstrīdētās normas redakciju. Tas paredzēja, ka administratoram atsevišķos gadījumos, kad viņš tiek atcelts no maksātnespējas procesa, netiek noteikta atlīdzība (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 93. lp.*). Izskatot likumprojektu trešajā lasījumā, Saeimas sēdē tika atbalstīts atbildīgās komisijas priekšlikums pieņemt apstrīdēto normu tās sagatavotajā redakcijā (*sk. Saeimas 2010. gada 17. jūnija sēdes stenogrammu*).

Fakts, ka priekšlikums pieņemt apstrīdēto normu Saeimai tika iesniegts tikai pirms likumprojekta trešā lasījuma, pats par sevi nenozīmē, ka likums, kurā šis priekšlikums iekļauts, būtu pieņemts neatbilstošā kārtībā. Saskaņā ar Saeimas kārtības rulli likumprojekta izskatīšanas gaitā attiecīgu pantu, tā daļu vai grozījumus tiesību normā var iekļaut gan otrajā, gan arī trešajā lasījumā (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 11. jūnija sprieduma lietā Nr. 2019-12-01 31.2. punktu*). Tomēr arī tad, ja priekšlikumi Saeimai ir iesniegti tikai pirms likumprojekta izskatīšanas trešajā lasījumā, likumdevējam atbilstoši labas likumdošanas principam ir pienākums izvērtēt likumprojektā paredzēto tiesību normu atbilstību augstāka juridiska spēka tiesību normām, tostarp Satversmei, starptautiskajām un Eiropas Savienības tiesību normām, saskaņot likumprojektā paredzētās tiesību normas un tiesību sistēmā jau pastāvošās tiesību normas un nodrošināt, ka likumdošanas procesā tiek pēc iespējas apzināti visu ieinteresēto personu viedokļi un tieši vai pastarpināti uzklausīti iebildumi pret likumprojektā paredzēto tiesisko regulējumu (*sal. sk. Satversmes tiesas 2019. gada 13. novembra sprieduma lietā Nr. 2018-22-01 17. punktu un 2020. gada 11. jūnija sprieduma lietā Nr. 2019-12-01 31.2. punktu*).

No atbildīgās komisijas sēžu protokoliem izriet, ka sēdē, kurā tika lemts par likumprojekta sagatavošanu izskatīšanai Saeimā trešajā lasījumā, likumprojekts tika apspriests (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 74.-75. lp.*). Atbildīgās komisijas sēdē, kurā Maksātnespējas likums tika sagatavots otrreizējai caurlūkošanai, piedalījās deputāti, kā arī vairākas uzaicinātās personas, tostarp Latvijas Komercbanku asociācijas pārstāvis, Latvijas Kredītņēmēju asociācijas pārstāvji, Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras pārstāve, Maksātnespējas administrācijas (šobrīd – Maksātnespējas kontroles dienests) pārstāvis Helmuts Jauja, Tieslietu ministrijas pārstāve un Gaidis Bērziņš (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 53. lp.*). Tādējādi likumprojekta un Maksātnespējas likuma apspriešanā piedalījās gan vairāki 9. Saeimas deputāti, gan maksātnespējas nozares speciālisti un lietpratēji. Pieaicinātā persona *Mg. iur.* Helmuts Jauja citstarp norāda, ka apstrīdētā norma tika apspriesta ar maksātnespējas sistēmā iesaistīto personu interešu pārstāvjiem: uzņēmēju organizācijām, Latvijas Kredītņēmēju asociāciju un administratoru asociāciju (*sk. lietas materiālu 2. sēj.96. lp.*).

Tādējādi Satversmes tiesai nav pamata apšaubīt to, ka apstrīdētā norma tika apspriesta un izvērtēta atbilstoši labas likumdošanas principa izvirzītajām prasībām.

Ievērojot iepriekš minēto, Satversmes tiesa secina, ka apstrīdētās normas pieņemšanas procesā nav konstatējami likumdošanas procedūras pārkāpumi.

Līdz ar to apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu.

14. Ikviena pamattiesību ierobežojuma pamatā ir jābūt apstākļiem un argumentiem, kādēļ tas vajadzīgs, proti, ierobežojums tiek noteikts svarīgu interešu – leģitīma mērķa – labad (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2022. gada 30. marta sprieduma lietā Nr. 2021-23-01 20. punktu*).

Pieteikuma iesniedzēja apšauba to, ka apstrīdētajai normai ir kāds no Satversmes 116. pantā minētajiem leģitīmajiem pamattiesību ierobežošanas mērķiem, tomēr norāda, ka apstrīdētās normas leģitīmais mērķis varētu būt citu cilvēku, proti, parādnieka un kreditoru, tiesību aizsardzība.

Savukārt Saeima norāda, ka ar apstrīdēto normu radītās negatīvās mantiskās sekas varot atturēt administratoru no pārkāpumu izdarīšanas, tādā veidā aizsargājot parādnieku un kreditoru tiesības un intereses, kā arī saglabājot sabiedrības uzticēšanos efektīvam un likumīgam maksātnespējas procesam. Efektīvs un likumam atbilstošs maksātnespējas process esot viens no faktoriem, kas nodrošina ekonomisko izaugsmi un stabilitāti. Tādējādi ar apstrīdēto normu noteiktā pamattiesību ierobežojuma leģitīmie mērķi esot citu cilvēku tiesību un sabiedrības labklājības aizsardzība.

Apstrīdētajā normā minētie apstākļi, kuru dēļ administratoram netiek noteikta atlīdzība, pēc jēgas un būtības ir vērsti uz to, lai liegtu saņemt atlīdzību tādam administratoram, kurš nav savus pienākumus pildījis godprātīgi un labā ticībā. Maksātnespējas likumā paredzētā atlīdzība administratoram netiekot noteikta tad, ja viņa rīcība bijusi tik lielā mērā prettiesiska, ka viņš atceļams no pienākumu veikšanas konkrētā juridiskās personas maksātnespējas procesā (*sk. Maksātnespējas kontroles dienesta viedokli lietas materiālu 2. sēj. 21. lp*).

Pretējs situācijas risinājums nelabvēlīgi ietekmētu sabiedrības uzticēšanos maksātnespējas procesa tiesiskā regulējuma efektivitātei un paša maksātnespējas procesa tiesiskumam. Tāpat tiktu nelabvēlīgi ietekmētas tajā iesaistīto kreditoru ekonomiskās intereses, jo citstarp tiktu aizkavēta kreditoru prasījumu atgūšana un parādnieka aktīvu atgriešana komercdarbiskajā apritē (*sk. tiesībsarga viedokli lietas materiālu 2. sēj. 15. lp. un Mg. iur. Helmuta Jaujas viedokli lietas materiālu 2. sēj. 96. un 98.-99. lp.*).

Maksātnespējas jomas kvalitāte kopumā ir būtiska Latvijas sabiedrības interešu aizsardzībai. Attiecībā uz administratoriem esot paredzamas paaugstinātas prasības, pienākumi un atbildība, kuru izpildi un ievērošanu neesot iespējams panākt, ja fakts tiek konstatēts vien pēc tam, kad tas jau ir noticis. Tādējādi apstrīdētajā normā paredzētajam liegumam ir arī preventīva funkcija, proti, tas ļauj mazināt risku, ka administrators varētu pārkāpt maksātnespējas procesa tiesisko regulējumu un ļaunprātīgi izmantot viņam likumā noteiktās pilnvaras (*sk. tiesībsarga viedokli lietas materiālu 2. sēj. 14. lp. un Tieslietu ministrijas viedokli lietas materiālu 2. sēj. 26. lp.*).

Satversmes tiesa jau iepriekš ir secinājusi, ka tiesiskajā regulējumā ietvertajam pamattiesību ierobežojumam, kura nolūks ir veicināt maksātnespējas procesa efektīvu un tiesisku norisi un sabiedrības uzticēšanos maksātnespējas procesa tiesiskā regulējuma efektivitātei, ir leģitīmi mērķi – citu cilvēku tiesību un sabiedrības labklājības aizsardzība (*sk. Satversmes tiesas 2015. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2015-03-01 24.3. punktu*). Apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums ir vērsts uz to, lai atturētu administratoru no pārkāpumu izdarīšanas, bet gadījumā, kad pārkāpums ir izdarīts, netiktu noteikts tas labums, kas viņam tiktu piešķirts tad, ja maksātnespējas process būtu administrēts atbilstoši tiesību normām. Tādā veidā tiek nodrošināta maksātnespējas procesa efektīva un tiesiska norise, kā arī aizsargātas parādnieka un kreditoru mantiskās intereses – naudas līdzekļi un materiālās vērtības saglabājas parādnieka mantā, no kuras var segt kreditoru prasījumus, un, ja iespējams, tiek atjaunota parādnieka maksātspēja. Ar apstrīdēto normu tiek veicināta arī sabiedrības uzticēšanās tam, ka maksātnespējas procesa tiesiskais regulējums ir efektīvs un maksātnespējas procesi valstī ir tiesiski.

Līdz ar to apstrīdētajā normā ietvertajam pamattiesību ierobežojumam ir leģitīmi mērķi – citu cilvēku tiesību un sabiedrības labklājības aizsardzība.

15. Izvērtējot pamattiesību ierobežojuma samērīgumu, Satversmes tiesai jāpārbauda:

1) vai izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai jeb vai ar izraudzīto līdzekli var sasniegt leģitīmo mērķi;

2) vai šāda rīcība ir nepieciešama jeb vai leģitīmo mērķi nevar sasniegt ar indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem;

3) vai ierobežojums ir atbilstošs jeb vai labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par indivīda tiesībām nodarīto kaitējumu.

Ja, izvērtējot tiesību normu, tiek atzīts, ka tā neatbilst kaut vienam no šiem kritērijiem, tā neatbilst arī samērīguma principam un ir prettiesiska (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2015. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2015-03-01 25. punktu*).

16. Likumdevēja izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai, ja ar konkrēto regulējumu šis mērķis tiek sasniegts (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2020. gada 28. septembra sprieduma lietā Nr. 2019-37-0103 21. punktu*).

Pieteikuma iesniedzēja pēc būtības neapstrīd to, ka ar apstrīdēto normu var sasniegt tās leģitīmo mērķi – citu cilvēku tiesību aizsardzība. Pēc Saeimas ieskata, ar apstrīdēto normu tiek sasniegti abi leģitīmie mērķi, proti, gan citu cilvēku tiesību, gan sabiedrības interešu aizsardzība.

Saskaņā ar Maksātnespējas likuma 26. panta otro daļu administrators nodrošina efektīvu un likumīgu juridiskās personas maksātnespējas procesa norisi un tā mērķu sasniegšanu. Pildot savus pienākumus šajā procesā, administratoram ir jāievēro normatīvajos aktos izvirzītās prasības un noteikumi. Ja administrators tos pārkāpj, tad atbilstoši Maksātnespējas likuma 22. panta otrajai daļai viņš var tikt atcelts no konkrētā procesa. Apstrīdētā norma paredz, ka atsevišķos gadījumos atceltajam administratoram netiek noteikta atlīdzība, tas ir, netiek pieļauta tāda situācija, ka atlīdzību saņem administrators, kurš ir būtiski pārkāpis normatīvo aktu prasības.

Saeima norāda, ka apstrīdētā norma potenciāli attur administratoru no prettiesiskas rīcības (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 139. lp.*). Arī tiesībsargs norāda, ka apstrīdētajā normā paredzētais liegums motivē administratoru izvairīties no prettiesiskas rīcības. Šis liegums varot veicināt sabiedrības pārliecību par maksātnespējas procesa tiesiskā regulējuma efektivitāti un administratoru rīcības atbilstību valsts un sabiedrības interesēm, jo administratoram ir tiesības saņemt atlīdzību un tādējādi gūt labumu no konkrētā procesa vienīgi tad, ja viņa rīcība šā procesa ietvaros bijusi tiesiska un viņš nav pieļāvis tādus pārkāpumus, kuru dēļ varētu tikt no procesa atcelts (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 15. lp.*).

Sabiedrības un citu personu interesēs ir tas, lai administrators savus pienākumus pildītu efektīvi un tiesiski. To panākt var ar dažādiem līdzekļiem, un viens no tiem var būt tā labuma liegšana, kura dēļ persona izvēlējusies attiecīgo nodarbošanos un uzņēmusies attiecīgā amata pienākumus. Paredzot, ka par noteiktu pārkāpumu izdarīšanu

tai tiks liegta atalgojuma saņemšana, persona var laikus novērtēt savas rīcības nozīmi un ietekmi un izvairīties no tādas rīcības, kura var rezultēties pārkāpumā.

Tādējādi ar apstrīdēto normu tiek veicināts tas, lai administrators nepieļautu būtiskus pārkāpumus. Tādā veidā tiek nodrošinātas parādnieka un kreditoru intereses konkrētā maksātnespējas procesā, kā arī sabiedrības interese par tiesisku un efektīvu maksātnespējas procesu.

Līdz ar to likumdevēja izraudzītais līdzeklis ir piemērots leģitīmo mērķu – citu cilvēku tiesību un sabiedrības labklājības aizsardzība – sasniegšanai.

17. Tiesību normā noteiktais pamattiesību ierobežojums ir nepieciešams, ja nepastāv citi līdzekļi, kuri būtu tikpat iedarbīgi un, kurus izvēloties, personu pamattiesības tiktu ierobežotas mazāk. Saudzējošāks līdzeklis ir nevis jebkurš cits, bet tikai tāds līdzeklis, ar kuru var sasniegt leģitīmo mērķi vismaz tādā pašā kvalitātē (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-01-01 14. punktu un 2022. gada 10. marta sprieduma lietā Nr. 2021-24-03 28. punktu*).

Satversmes tiesai jāvērtē, vai pastāv saudzējošāks līdzeklis, ar kuru varētu sasniegt apstrīdētajā normā ietvertos leģitīmos mērķus.

17.1. Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka apstrīdētās normas leģitīmo mērķi – citu cilvēku tiesību aizsardzība – ir iespējams sasniegt ar citiem, saudzējošākiem līdzekļiem. Kā vienu no tiem viņa minējusi tiesas, kura lemj par administratora atcelšanu, tiesības lemt arī par to, vai un kādā apmērā administratoram būtu nosakāma atlīdzība. Savukārt, pēc Saeimas ieskata, šis Pieteikuma iesniedzējas norādītais līdzeklis nebūtu uzskatāms par tikpat efektīvu līdzekli leģitīmo mērķu sasniegšanai.

No *Mg. iur.* Gaida Bērziņa viedokļa izriet, ka jautājumā par administratora atlīdzību, viņu atceļot no maksātnespējas procesa, būtu nepieciešams veikt arī izvērtējumu par administratora atlīdzības apmēru. Tādā gadījumā būtu jāvērtē administratora izdarītā pārkāpuma smagums, parādniekam vai kreditoriem nodarīto zaudējumu apmērs un administratora darbības tiesiskums visā maksātnespējas procesā (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 32. un 34. lp.*).

Atsevišķu būtisku pārkāpumu izdarīšanas gadījumā likumdevējs ir izšķīries par to, ka administratoram nav nosakāma atlīdzība par padarīto darbu. Likumdevējs noteicis, ka ir nepieciešams tiesas vērtējums par to, vai administratora rīcībā ir saskatāmi šādi pārkāpumi. Saskaņā ar Maksātnespējas likuma 22. panta pirmo daļu administratoru no

konkrēta maksātnespējas procesa atceļ citstarp pēc Maksātnespējas kontroles dienesta pieteikuma. Civilprocesa likuma 363.[14] panta pirmās daļas 1. punkts noteic, ka tiesa, pamatojoties uz attiecīgu pieteikumu, lemj par administratora atcelšanu Maksātnespējas likumā noteiktajos gadījumos. Tiesa, izskatot Maksātnespējas kontroles dienesta pieteikumu par administratora atcelšanu, vērtē pieteikumā norādītos apstākļus, proti, tos apstākļus, kurus iestāde atzinusi par tādiem, kuru dēļ administrators būtu atceļams no konkrētā maksātnespējas procesa.

Ja tiesa atzīst, ka Maksātnespējas kontroles dienesta pieteikums ir pamatots un administrators atceļams no maksātnespējas procesa, tad iestājas ar apstrīdēto normu noteiktās sekas. Tās nevar iestāties, ja nav atzīts tas, ka administratora izdarītais pārkāpums bijis būtisks. Tādējādi likumdevējs tiesas kontroli jau ir paredzējis, proti, tiesa vērtē administratora rīcības tiesiskumu un pieļauto pārkāpumu raksturu, un tiesas pienākums atsevišķi vērtēt administratoram nosakāmās atlīdzības apmēru nav uzskatāms par alternatīvu līdzekli leģitīmo mērķu sasniegšanai.

17.2. Pēc Pieteikuma iesniedzējas ieskata, ar apstrīdēto normu noteiktā pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi varētu sasniegt ar administratora saukšanu pie publiska rakstura atbildības – disciplinārās atbildības, kriminālatbildības vai administratīvās atbildības. Savukārt Saeima uzskata, ka ar šiem līdzekļiem pašiem par sevi leģitīmie mērķi netiktu sasniegti vismaz tādā pašā kvalitātē.

Atbilstoši Maksātnespējas likuma 31.[1] panta pirmajai daļai disciplinārlietu pret administratoru var ierosināt, piemēram, par normatīvo aktu būtisku pārkāpumu, profesionālās ētikas normu būtisku pārkāpumu vai pilnvaru ļaunprātīgu izmantošanu. Savukārt saskaņā ar šā likuma 31.[6] panta pirmo daļu pret administratoru ierosinātā disciplinārlieta var noslēgties ar viņa saukšanu pie disciplinārās atbildības.

Disciplinārās atbildības mērķis ir sodīt konkrēto amatpersonu par tās pieļautajiem pārkāpumiem un preventīvi novērst citus iespējamos pārkāpumus. Tā tiek vērsta pret konkrētu administratoru sakarā ar konkrētiem viņa izdarītiem pārkāpumiem. Tā, piemēram, saucot administratoru pie disciplinārās atbildības, piemērotais disciplinārsods – rājiens un naudas sods (Maksātnespējas likuma 31.[7] panta pirmās daļas 2. punkts) – ietekmē tikai viņu pašu. Tādā veidā nav iespējams nodrošināt parādnieka un kreditoru mantisko interešu aizsardzību, proti, naudas līdzekļu un materiālo vērtību saglabāšanu parādnieka mantā, no kuras varētu segt kreditoru prasījumus, un, ja iespējams, atjaunot parādnieka maksātspēju. Arī sabiedrības interese par tiesisku un efektīvu maksātnespējas

procesu tiešā veidā netiktu nodrošināta, jo, administratoru saucot pie disciplinārās atbildības, viņš tiek sodīts par jau izdarītu pārkāpumu.

No Satversmes tiesas judikatūras izriet šāds secinājums: lai regulētu personu uzvedību un atturētu tās no prettiesiskas rīcības, valsts var paredzēt personas juridisku atbildību par šo rīcību. Šādu regulējumu pieņemot, likumdevējs parasti balstās uz priekšstatiem, uzskatiem un vērtībām, ko akceptējusi sabiedrība un ko tas ir tiesīgs izteikt normatīvā veidā (*sal. sk. Satversmes tiesas 2013. gada 19. novembra sprieduma lietā Nr. 2013-09-01 10. punktu un 2015. gada 8. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2014-34-01 17. punktu*). Atbilstoši Krimināllikuma 35. panta otrajai daļai un Administratīvās atbildības likuma 13. pantam sods par noziedzīgu nodarījumu vai administratīvu pārkāpumu kalpo tādiem mērķiem kā sabiedrības drošības un sabiedriskās kārtības aizsardzība, taisnīguma atjaunošana, vainīgās personas sodīšana un uzvedības ietekmēšana, kā arī vainīgās personas un citu personu atturēšana no noziedzīgu nodarījumu vai administratīvu pārkāpumu izdarīšanas.

Tādējādi kriminālatbildība un administratīvā atbildība visupirms ir vērsta uz sabiedrības kā abstrakta indivīdu kopuma interešu aizsardzību. Tomēr, vērtējot, vai apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums ir nepieciešams, jāņem vērā personu tiesiskās attiecības, ko skar apstrīdētā norma, tostarp katra tiesisko attiecību subjekta tiesības un intereses (*sk. Satversmes tiesas 2018. gada 6. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-21-01 19. punktu*).

Apstrīdētajā normā noteiktais ierobežojums, kas liedz saņemt atlīdzību par darbu, citstarp skar un nodrošina parādnieka un kreditoru mantiskās intereses. Turpretī likumdevēja noteiktā kriminālatbildība un administratīvā atbildība šo interešu aizsardzību neveicina. Kriminālatbildība un administratīvā atbildība pamatā ir vērsta uz publiskās kārtības un drošības nodrošināšanu. Šiem juridiskās atbildības veidiem ir citi mērķi. Tie neaptver parādnieka un kreditora mantisko interešu aizsardzību. Proti, ar šādiem juridiskās atbildības veidiem nav iespējams nodrošināt parādnieka un kreditoru mantisko interešu aizsardzību – naudas līdzekļu un materiālo vērtību saglabāšanu parādnieka mantā, no kuras varētu segt kreditoru prasījumus un, ja iespējams, atjaunot parādnieka maksātspēju. Turklāt kriminālatbildību kā smagāko iespējamo juridiskās atbildības veidu, kas var būtiski ietekmēt personu arī pēc kriminālsoda izciešanas, nevar pielīdzināt liegumam saņemt atlīdzību (*sal. sk. Satversmes tiesas 2020. gada 20. marta sprieduma lietā Nr. 2019-10-0103 29.2. punktu*).

Tātad arī publiska rakstura atbildības noteikšana nenodrošinātu ar apstrīdēto normu noteiktā pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķu – citu cilvēku un sabiedrības interešu aizsardzība – sasniegšanu.

17.3. Pieteikuma iesniedzēja norāda, ka alternatīvs leģitīmā mērķa sasniegšanas līdzeklis ir arī administratora civiltiesiskā atbildība par parādniekam vai kreditoriem nodarītajiem zaudējumiem.

Civillikuma 1770. pants noteic, ka ar zaudējumu jāsaprot katrs mantiski novērtējams pametums. Atbilstoši Civillikuma 1779. pantam katram ir pienākums atlīdzināt zaudējumus, ko viņš ar savu darbību vai bezdarbību nodarījis. Zaudējumu atlīdzināšana novērš tiesību aizskāruma sekas, atjauno mantisko stāvokli vai nodrošina tādu stāvokli, kāds būtu tad, ja nebūtu noticis tiesību pārkāpums (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 24. marta sprieduma lietā Nr. 2019-10-0103 29.1.1. punktu*). Atlīdzināšanas mērķis ir nodrošināt pēc iespējas pilnīgāku tāda stāvokļa atjaunošanu, kāds būtu bijis tad, ja aizskārums nebūtu noticis (*sk.: Torgāns K. Saistību tiesības. I daļa. Mācību grāmata. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 237., 238. lpp.*).

Tādējādi ikvienam gadījumā, ja tā rīcības rezultātā nodarīti zaudējumi citai personai, ir pienākums tos atlīdzināt. Mantiskā zaudējuma atlīdzināšana jebkurā gadījumā, kad zaudējums ir nodarīts, var būt līdzeklis, ar ko var panākt to, ka persona mantas samazinājuma gadījumā atgūst zaudēto, ciktāl tas ir iespējams.

Pieteikuma iesniedzējas piedāvātā alternatīva – civiltiesiskās atbildības noteikšana Maksātnespējas likuma 22. panta otrās daļas 1., 2., 3., 4. vai 7. punktā minēto pārkāpumu gadījumos – ir vērsta uz to, lai pilnībā vai vismaz kādā daļā tiktu saņemta atlīdzība par konkrētajā maksātnespējas procesā padarīto darbu. Tas nozīmētu, ka kreditoriem būtu jāizmaksā noteikta naudas summa, kuru tādā gadījumā, ja tiktu konstatēta administratora prettiesiska rīcība, būtu iespējams atgūt tikai tad, ja parādnieks vai kreditori vērstos tiesā ar prasījumu par zaudējumu atlīdzināšanu. Šādas kārtības noteikšana nebūtu efektīva. Tādā veidā tiktu pasliktināts parādnieka un kreditoru stāvoklis un vēl vairāk tiktu skartas šo personu mantiskās intereses.

Par saudzējošāku līdzekli nevar atzīt tādu līdzekli, kas paredz noteikt pamattiesību ierobežojumu citām personām. Leģitīmā mērķa sasniegšanas līdzekļu izraudzīšanās ir likumdevēja kompetencē. Ja likumdevējs ir apsvēris, ar kādu līdzekli leģitīmais mērķis būtu sasniedzams, un izšķīries par vienai personu grupai nosakāmu ierobežojumu, tad par saudzējošāku nevarētu uzskatīt tādu līdzekli, kas uzliek ierobežojumu citai personu

grupai (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 10. jūnija sprieduma lietā Nr. 2010-69-01 14.2. punktu*). Šādā gadījumā, vērtējot apstrīdētās normas atbilstību Satversmē noteiktajām pamattiesībām, Satversmes tiesa var pārbaudīt tikai to, vai likumdevēja izraudzītais līdzeklis nav tāds, kas nesamērīgi ierobežo Pieteikuma iesniedzējas pamattiesības.

Turklāt tiesības prasīt zaudējumu atlīdzināšanu pastāv vienlaikus ar apstrīdētajā normā noteikto ierobežojumu, kas liedz administratoram saņemt atlīdzību. Tas nozīmē, ka persona, kurai nodarīti zaudējumi, papildus tam, ka administratoram ir liegta atlīdzība, var vērsties tiesā ar attiecīgu prasību, lai panāktu pēc iespējas pilnīgāku tāda stāvokļa atjaunošanu, kāds būtu bijis tad, ja aizskārums nebūtu noticis. Saglabājot tiesību sistēmā tikai vienu no šīm līdzās esošajām iespējām, leģitīmais mērķis – citu personu tiesību aizsardzība – nevarētu tikt sasniegts tādā pašā kvalitātē. Būtiski ņemt vērā arī to, ka abu šo tiesību institūtu sasniedzamais rezultāts un sekas ir atšķirīgas. Apstrīdētā norma ir vērsta uz atlīdzības liegšanu tāpēc, ka administratora rīcība bijusi prettiesiska. Civiltiesiskā atbildība ir vērsta uz to, lai persona, kurai radīti zaudējumi, pēc iespējas atgūtu tos līdzekļus, kas tai ir zuduši otras personas rīcības rezultātā. Tātad ar civiltiesisko atbildību vien netiktu sasniegti tie mērķi, kuru dēļ apstrīdētā norma tika pieņemta.

Tādējādi Civillikumā noteiktā ar zaudējumu atlīdzināšanu saistītā regulējuma piemērošana nav uzskatāma par alternatīvu apstrīdētajā normā noteiktajam liegumam saņemt atlīdzību.

Līdz ar to nepastāv saudzējošāki līdzekļi, ar kuriem pamattiesību ierobežojuma leģitīmos mērķus būtu iespējams sasniegt vismaz tādā pašā kvalitātē.

18. Lai izvērtētu pamattiesību ierobežojuma samērīgumu, jāpārliecinās arī par to, vai nelabvēlīgās sekas, kas personai rodas šo tiesību ierobežošanas rezultātā, nav lielākas par labumu, ko no šā ierobežojuma gūst sabiedrība kopumā. Tādējādi Satversmes tiesai jānoskaidro, kurai no līdzsvarojamām interesēm būtu piešķirama prioritāte (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2021. gada 27. maija sprieduma lietā Nr. 2020-49-01 29. punktu*).

Pieteikumā norādīts, ka atlīdzības saņemšana esot vienīgais iemesls, kura dēļ personas stājas administratora amatā un veic šā amata pienākumus. Ja administratoram tiek liegta atlīdzība, tiekot ietekmēta viņa spēja turpināt profesionālo darbību, kā arī uzturēt sevi un savu ģimeni. Administratoram nodarītais kaitējums esot lielāks nekā

sabiedrības ieguvums. Savukārt, pēc Saeimas ieskata, nelabvēlīgās sekas, kas izriet no apstrīdētajā normā atsevišķiem administratoriem viņu pašu negodprātīgās rīcības dēļ noteiktā tiesību ierobežojuma, nav lielākas par labumu, ko no šā ierobežojuma gūst sabiedrība kopumā.

Kā šajā spriedumā jau tika norādīts iepriekš, sabiedrības un citu personu interesēs ir tas, lai administrators paša uzņemtos pienākumus pildītu pēc iespējas efektīvi un tiesiski. Tādējādi izskatāmajā lietā ir jālīdzsvaro administratora tiesības saņemt atlīdzinājumu ar citu cilvēku tiesību un sabiedrības labklājības aizsardzību.

18.1. Tieslietu ministrija norāda, ka administrators, kurš pieļāvis tik būtiskus pārkāpumus, ka tiesa nolēmusi viņu atcelt no konkrēta maksātnespējas procesa, negūst ienākumus no šā procesa. Ja administratora atcelšanas gadījumā neierobežotu viņa tiesības uz atlīdzību, tad tiktu atbalstīts tiesiskais nihilisms un nesodāmības sajūta. Proti, administratoram būtu iespēja saņemt atlīdzību par jau veiktajām darbībām, būtībā paredzot, ka atlīdzība viņam pienāksies arī tad, ja attiecīgie pienākumi tiks pildīti pretēji likumdevēja noteiktajam (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 26. lp.*).

Apstrīdētā norma administratoram, kurš tiek atcelts no maksātnespējas procesa, liedz saņemt atlīdzību noteiktu, Maksātnespējas likuma 22. panta otrajā daļā norādītu apstākļu dēļ. Apstrīdētajā normā ir norādīti arī tādi administratora atcelšanas iemesli, kuru dēļ tiesības uz atlīdzību tiek saglabātas. Tie ir šādi: 1) administrators atkāpies no juridiskās personas maksātnespējas procesa vai fiziskās personas maksātnespējas procesa (5. punkts); 2) kreditoru sapulce ir ierosinājusi atcelt administratoru no konkrēta juridiskās personas maksātnespējas procesa vai fiziskās personas maksātnespējas procesa, ja administrators nav nodrošinājis efektīvu maksātnespējas procesa norisi (6. punkts); administrators no amata ir atbrīvots, atcelts vai atstādināts, vai viņa amata darbība ir apturēta (8.[1] punkts). Tātad likumdevējs ir vērtējis un izšķīries par to, ka tikai noteiktu būtisku pārkāpumu gadījumos administratoriem tiesības uz atlīdzību ir liedzamas.

Maksātnespējas kontroles dienests norāda, ka apstrīdētā norma praksē tiek piemērota saprātīgi un attiecināta tikai uz tādu administratora rīcību, kas bijusi tik lielā mērā prettiesiska, ka viņš atceļams no pienākumu veikšanas konkrētā juridiskās personas maksātnespējas procesā (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 22. lp.*). Arī tiesībsargs norādījis, ka praksē administrators var netikt atcelts no juridiskās personas maksātnespējas procesa

tad, ja viņa pieļautais pārkāpums nav būtiski ietekmējis šā procesa norisi (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 17. lp.*).

Atbilstoši maksātnespējas procesa tiesiskajam regulējumam administratoru darbības uzraudzību veic Maksātnespējas kontroles dienests (Maksātnespējas likuma F sadaļa), tiesa (piemēram, Civilprocesa likuma 363.[14] panta pirmā un otrā daļa), kreditori (piemēram, Maksātnespējas likuma 90. pants) un parādnieka pārstāvis. Papildus jau minētajai iespējai vērsties tiesā ar pieteikumu un prasīt administratora atcelšanu no konkrēta maksātnespējas procesa Maksātnespējas kontroles dienestam ir tiesības savas kompetences ietvaros piemērot vēl arī citus uzraudzības instrumentus, piemēram, rakstveidā izskaidrot administratora rīcības nepareizību un pieņemt lēmumu par pārkāpuma atzīšanu (*sk. Maksātnespējas kontroles dienesta Informatīvā materiāla par maksātnespējas procesa administratora uzraudzības instrumentu piemērošanas principiem 5. lp, pieejams: www.mkd.gov.lv*). Vairākos gadījumos konkrētā uzraudzības instrumenta piemērošanas pamats var skaidri izrietēt no tiesiskā regulējuma. Taču ir iespējami arī tādi gadījumi, kad Maksātnespējas kontroles dienestam vienlaikus ir pieejami vairāki uzraudzības instrumenti un nepieciešams izvēlēties piemērotāko. Lai katrā individuālā pārkāpuma konstatēšanas gadījumā noteiktu piemērojamo uzraudzības instrumentu, tiek ņemti vērā lietas faktiskie un tiesiskie apstākļi, izvērtēta plānveida uzraudzības vai sūdzības izskatīšanas ietvaros iegūtā informācija (*sk. Maksātnespējas kontroles dienesta Informatīvā materiāla par maksātnespējas procesa administratora uzraudzības instrumentu piemērošanas principiem 7. lp, pieejams: www.mkd.gov.lv*).

Civilprocesa likuma 363.[14] panta pirmās daļas 1. punktā noteikts, ka tiesa, pamatojoties uz attiecīgu pieteikumu, lemj par administratora atcelšanu Maksātnespējas likumā noteiktajos gadījumos. Saskaņā ar šā panta divpadsmito daļu tiesas lēmums par administratora atcelšanu uz Maksātnespējas likuma 22. panta otrās daļas 1., 2., 3., 4. vai 7. punkta pamata ir pārsūdzams daļā par konstatēto normatīvo aktu prasību neievērošanu vai tiesas nolēmuma nepildīšanu, iesniedzot blakus sūdzību.

No minētā izriet tas, ka, pirmkārt, Maksātnespējas kontroles dienests izvērtē katra pārkāpuma raksturu un smagumu. Administratora atcelšana no konkrēta maksātnespējas procesa un liegums viņam saņemt atlīdzību ir tāds administratoru darbības uzraudzības instruments, kuru Maksātnespējas kontroles dienests piemēro tikai tad, ja ir konstatēta tik lielā mērā prettiesiska rīcība, ka tā būtiski ietekmējusi konkrēto maksātnespējas procesu.

Otrkārt, administratora rīcības tiesiskums, viņa pieļauto pārkāpumu raksturs un smagums tiek vērtēts, un tam paredzēta tiesas kontrole divās instancēs.

18.2. Satversmes tiesa atzinusi, ka maksātnespējas process ir vērsts galvenokārt uz kreditoru un parādnieku tiesību aizsardzību (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 20. aprīļa lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2009-100-03 9.4. punktu*). Maksātnespējas likums paredz administratoram plašas pilnvaras juridiskās personas maksātnespējas procesā, citstarp pilnvarojot administratoru pārņemt parādnieka mantu un rīkoties ar to, pieņemt lēmumus, kas ietekmē kreditoru intereses, kā arī kļūt par faktiski vienīgo maksātnespējīgā komersanta likumīgo vadītāju (amatpersonu) ar visplašākajām tiesībām pieņemt lēmumus un slēgt darījumus. Administrators pilda arī valstij nozīmīgas funkcijas, un viņa uzdevums ir nodrošināt maksātnespējas procesa efektivitāti un likumīgu norisi, savukārt maksātnespējas procesu ļaunprātīga izmantošana var negatīvi ietekmēt ekonomiku un radīt zaudējumus galvenajām tajā ieinteresētajām pusēm: uzņēmumiem, ieguldītājiem, darbiniekiem un valsts sektoram (*sk. Satversmes tiesas 2015. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2015-03-01 24.2. punktu*).

Administratoram kā ar publiskām pilnvarām apveltītai personai primāri jābūt lojālam pret likumu un likumīgu maksātnespējas procesa norisi, nevis pret parādnieku vai kreditoriem personiski. Administrators nekādā gadījumā nedrīkst stādīt savas intereses augstāk par likumīga un efektīva maksātnespējas procesa interesēm (*sk. Augstākās tiesas 2018. gada 24. maija lēmuma lietā Nr. SKC-618/2018 (ECLI:LV:AT.2018:0524.C04268909.7.L) 17. punktu*).

Ņemot vērā administratoram piešķirto pilnvaru apjomu un viņa veikto funkciju nozīmi katrā konkrētā maksātnespējas procesā, kā arī maksātnespējas procesa nozīmi valstī kopumā, jāatzīst, ka administratora darbības atbilstība normatīvo aktu prasībām vai šīs darbības prettiesiskais raksturs būtiski ietekmē gan konkrētā maksātnespējas procesā iesaistīto personu – kreditoru, parādnieka – tiesības un intereses, gan visas sabiedrības intereses.

OECD savā 2019. gada ziņojumā par Latviju norādījusi, ka efektīvam maksātnespējas procesam ir liela nozīme valsts tautsaimniecības un ekonomiskajā attīstībā (*sk.: OECD 2019. gada maija ziņojuma par Latviju, 71. lp, pieejams: www.oecd.org*). Sabiedrības interesēs ir tāda tiesiskā regulējuma pastāvēšana, kas vērsts uz sabiedrībai nozīmīgu funkciju godprātīgu izpildi. Tieši administrators ir tā

persona, kuras uzdevums ir nodrošināt maksātnespējas procesa efektīvu un likumīgu norisi.

Apstrīdētajai normai ir būtiska nozīme maksātnespējas procesa nodrošināšanā. Apstrīdētā norma ikvienu administratoru visupirms attur no pārkāpumu izdarīšanas. Ja administrators, neraugoties uz šajā normā noteiktajām sekām, tomēr pieļauj būtiskus pārkāpumus, tad viņam tiek liegta iespēja gūt jebkādu tiesisku mantisku labumu no maksātnespējas procesa, kas vadīts pretēji sabiedrības, parādnieka un kreditoru interesēm. Tādā veidā tiek nodrošināta maksātnespējas procesa atbilstība iepriekš minētajām interesēm.

Būtiski pārkāpumi, ko savā darbībā pieļāvusi persona, kurai likumdevējs piešķīris visplašākās pilnvaras, lai pēc iespējas tiktu atjaunota finanšu grūtībās nonākušas komercsabiedrības maksātspēja un segti kreditoru prasījumi, nav savienojami ar atlīdzības elementu. Ja tiktu pieļauta kaut viena maksātnespējas procesa prettiesiska vadīšana bez attiecīgas reakcijas, tad neatgriezeniski tiktu aizskartas parādnieka un kreditoru mantiskās intereses, kā arī grauta sabiedrības uzticēšanās maksātnespējas procesiem. Administratora mantisko interešu stādīšana augstāk par citām interesēm radītu sabiedrībā netaisnīguma sajūtu.

Līdz ar to nelabvēlīgās sekas, kas Pieteikuma iesniedzējai rodas no apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma, nav lielākas par labumu, ko no šā ierobežojuma gūst visa sabiedrība.

Ņemot vērā minēto, apstrīdētā norma atbilst Satversmes 107. pantam.

19. Pieteikuma iesniedzēja lūdz uzlikt Saeimai pienākumu atlīdzināt izdevumus, kas tai radušies saistībā ar zvērināta advokāta sniegtās juridiskās palīdzības saņemšanu.

Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 26. panta pirmās daļas trešo teikumu Satversmes tiesas kompetencē ir Satversmes tiesas likumā un Satversmes tiesas reglamentā neregulētu procesuālu jautājumu izlemšana.

Satversmes tiesas procesu pamatā nosaka Satversmes tiesas likums un Satversmes tiesas reglaments. Satversmes tiesas likumā, ņemot vērā šā tiesas procesa specifiku, personai nav noteiktas tiesības prasīt tai radušos ar juridisko palīdzību saistīto izmaksu atlīdzināšanu. Proti, likumdevējs ir izšķīries par to, ka atlīdzinājuma institūts Satversmes tiesas procesā nav paredzams. Tādējādi jautājums par juridiskās palīdzības izmaksu

atlīdzinājumu ir regulēts Satversmes tiesas likumā un nav pamata piemērot Satversmes tiesas likuma 26. panta pirmās daļas trešo teikumu.

Ņemot vērā minēto, Pieteikuma iesniedzējas lūgums noteikt Saeimai pienākumu atlīdzināt izdevumus par zvērināta advokāta sniegtu juridisko palīdzību ir atstājams bez izskatīšanas.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

nosprieda:

atzīt Maksātnespējas likuma 169. panta sesto daļu, ciktāl tā attiecas uz Maksātnespējas likuma 22. panta otrās daļas 1. un 2. punktā, kā arī 20. panta pirmās daļas 7. punktā noteikto, par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 107. pantam.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētājs Aldis Laviņš